

ἄλλων ἐγκατεσπαρμένων εἰς τὰ περιοδικὰ καὶ τὰς ἡμερηΐδας ὀλοκλήρου γενεᾶς μελετῶν καὶ ἄρθων. Ἡ εὐγενὴς αὐτοῦ καρδία ἐπάλλετο διὰ τὰ εὐγενέστερα αἰσθήματα τῆς φιλαλληλίας, τῆς συμπαθείας πρὸς τοὺς ἀποκλήρους τῆς τύχης, τοῦ ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὰς ἐθνικὰς ἐπιτυχίας καὶ τῆς βαθείας θλίψεως διὰ τὰ ἀτυχήματα τῆς πατρίδος καὶ μετέδιδεν αὐτὰ εἰς τὸν ἀναγνώστην, ἐνῶ λεπτὸν ἀτικτὸν πνεῦμα ἐπανθοῦν ἔτερεν αὐτόν. Μετὰ συγκινήσεως προσβλέπων σε ἐνθουμοῦμαι τὴν στιγμὴν αὐτὴν τὴν εὐγενῆ του μορφὴν ποῦ μοῦ ἀναπολεῖ συνεργασίαν, ὅτε ἤμην ἀκόμη εἰς νεαρωτάτην ἡλικίαν, εἰς ἐθνικὴν μυσταγωγίαν πλήρη ὀνειρῶν καὶ ἐλπίδων. Ἡ ψυχὴ του θὰ εὐφραίνεται σήμερον ὅτι τὴν θέσιν ποῦ τοῦ ἤξιζε εἰς τὸν περίβολον αὐτόν τὴν καταλαμβάνει ὁ υἱός του, μνήμων τῶν πατριζῶν παραδόσεων, κληρονόμος τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἠθους τοῦ πατρός, ἄξιος ἀντιπρόσωπος τοῦ προσφιλοῦς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ.

ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΙΣ

ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗ

Ἄνερχόμενος τὸ βῆμα τοῦτο, ὡς τακτικὸν μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τὴν φορὰν ταύτην, ἀποτολμῶ εὐλαβῆ ὑποβολὴν βαθυτάτων εὐχαριστιῶν πρὸς τὴν Α. Μ. διὰ τὴν Βασιλικὴν ἔγκρισιν τῆς ἐκλογῆς μου, πρὸς τὴν Α. Ε. ὡς πρόεδρον τῆς κυβερνήσεως καὶ ὡς ὑπουργὸν τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας καθὼς καὶ πρὸς τὸν παρ' Αὐτῶ κύριον ὑφυπουργὸν διὰ τὴν κύρωσιν αὐτῆς, τὸ πρῶταρχον δὲ πρὸς τὴν Ἀκαδημεικὴν Ὀλομέλειαν ἐπὶ τῇ ὑψίστῃ τιμῇ δι' ἧς παμψηφεί με περιέβαλε, συγκαταλέξασά με εἰς τὰ τακτικὰ μέλη της.

Ἐπίσης καὶ ἰδιαίτατα, πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Ἀκαδημίας καθηγητὴν κ. Δημητρ. Σιμ. Μπαλᾶνον, δι' ὅσα τιμητικὰ ὑπὲρ ἐμοῦ εἶπε καὶ τὰ ὅποια ἐδόνθησαν τῆς ψυχῆς μου τὰ μύχια. Αἰοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶχον φαντασθῆ, πρὸ ἡμῶς ἀκριβῶς αἰῶνος, ὅτι θὰ ἤρχετο ποτε ἡμέρα νὰ προσφωνήσῃ οὗτος, ὑπὸ τὴν σημερινὴν του ιδιότητα, τὸν εἰς τὰ θρανία τοῦ Πρακτικοῦ Δυκείου συμπαρακαθήμενον συμμαθητὴν, γενόμενον τακτικὸν τῆς Ἀκαδημίας μέλος.

Ὡσαύτως πρὸς τὸν ἄλλοτε πρόεδρον τῆς Ἀκαδημίας, τὸν στρατηγὸν κ. Ἀλέξ. Μαζαράκην Αἰνιᾶνα, διὰ τὴν ἀναθέσει τῆς Ἀκαδημίας προσλαλίαν του ὡς πρὸς τὸ δημόσιον ἔργον μου, τὸ ὅποιον τὴν πρῶτον, καὶ ἄς μὴ φανῆ παράδοξον τοῦτο, προσβλέπω ἐν τῷ συνόλω του, χάρις εἰς τὴν προσφώνησιν τοῦ εὐγενοῦς συναδέλφου. Ἰδίως ὅμως διὰ τὴν ἀβρότητα τῆς σκέψεώς του, νὰ ὀμιλήσῃ καὶ εἰς μνήμην τοῦ πάππου μου, τοῦ θείου μου καὶ τοῦ πατρός μου, οἶονεὶ θελήσας νὰ καταγάγῃ οὕτω ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ τὰς ψυχὰς των, συμπαραστατίδας εἰς τὴν ὑπὲρ ἐμοῦ μυσταγωγίαν, κατὰ τὴν ἐπισημοτάτην τῆς ζωῆς μου ὥραν ταύτην.

Ἡ συγκίνησίς μου εἶναι βαθεῖα, κύριοι συνάδελφοι, καὶ ἡ πρὸς πάντας ὑμᾶς καὶ πρὸς ἕκαστον ὑμῶν εὐγνωμοσύνη μου βαθυτάτη. Οὐκ ἔς Ὀλυμπον ἀναβήσομαι.

Ο ΝΑΥΑΡΧΟΣ LEJEUNE

ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΗ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΜΑΣ ΓΑΛΛΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ

Παλαιὸς ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ ὄν, ἤρχισα τὴν ἐν αὐτῷ σταδιοδρομίαν μου κατὰ τὴν πρώτην ἀκριβῶς ἐφαρμογὴν τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα εἶχον θεσπισθῆ προτάσει τῆς πρώτης διὰ τὸ ναυτικόν μας Γαλλικῆς Ὀργανωτικῆς Ἀποστολῆς.

Εὐλαβοῦς εὐγνωμοσύνης συναίσθημα ὑπὸ νοσταλγικῶν ἀναμνήσεων ἐπιπροσθέτως ἀνθούμενον, μὲ ἄγει πρὸς ἱερὸν καθῆκον νὰ συμβάλω καὶ ἐγὼ πενιχρῶς εἰς τὴν ἀνήθρῃσιν καὶ τὴν διατήρησιν εἰς τὰς ἐπιγιγνομένας γενεὰς τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ μας, τῆς ἀναμνήσεως τῆς ἀποστολῆς ἐκείνης, τοῦ ἐξόχως καρποφορήσαντος ἔργου της, τοῦ πολιοῦ ἀρχηγοῦ της ἰδίᾳ, ὄν πάντων ἐμνήσθη πέρυσσι δι' ὠραίων φράσεων ἐπενδυσῶν ὠραίας ἐννοίας, ἐπὶ τῆς γαλλικῆς ναυαρχίδος «*Alger*», εἰς ἐπίσημον πρὸς τὸν ναύαρχον *Abrial* πρόποσίν του, ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κ. Ἰωάννης Μεταξᾶς.¹

Διότι ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἦτο ἐκείνη περὶ τῆς ὁποίας, ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἀρμόδιος τοῦ ἔργου της κριτής, ὁ ἐνδοξος Κουντουριώτης, ἔγραφεν, ἀπὸ 11 Ἀπριλίου 1930, πρὸς τὸν στρατηγὸν *Bordeaux*, μέλος καὶ αὐτὸν ἄλλης περιφῆμον γαλλικῆς διὰ τὸν στρατὸν μας ἀποστολῆς.

«Ὁ ναύαρχος *Lejeune*», ἔγραφεν πρὸς τὸν στρατηγὸν *Bordeaux* ὁ ναύαρχος » μας², «ὁ ἀρχηγὸς τῆς πρώτης ἐν Ἑλλάδι ναυτικῆς ἀποστολῆς, εἶχε πραγματικῶς » θέσει τὰς πρώτας βάσεις τῆς ναυτικῆς μας ὀργανώσεως, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευσαν ὡς » ἐπιτελικαὶ ἐντολαὶ οἰονεῖ, εἰς πάσας ἐκείνας, αἵτινες ἐπηκολούθησαν αὐτῆς ἔκτοτε. » Ἐπιπροσθέτως, ὁ ναύαρχος αὐτὸς εἶχε τὴν ἀξιοσύνην, ὅτι εἶχε δυνηθῆ νὰ διεισδύσῃ » μὲ πολλὴν ὀξυδέρκειαν ἐν τῇ ψυχολογίᾳ τῶν παντὸς βαθμοῦ ἀξιωματικῶν τοὺς » ὁποίους εἶχε κληθῆ νὰ διδάξῃ, ἀξιοσύνην ἢ ὁποῖα πρέπει κατὰ τοσοῦτον νὰ ἐκτι- » μηθῆ, καθ' ὅσον μάλιστα τὸ πλεῖστον τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ἐποχῆς του δὲν εἶχε » προέλθει ἀπὸ σχολῆς καί, συνεπῶς, τῷ ἦτο ἐπιπονώτερον νὰ τοὺς μορφώσῃ».

Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν ὑπὸ τίνας συνθήκας ἡ ὀργανωτικὴ ἐκείνη ἀποστολὴ εἶχε κληθῆ:

Ἡ ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου μέχρι τοῦ μεγίστου κατορθώματος τοῦ ἀειμνήστου Ἀλεξάνδρου Κουμουνοδούρου περίοδος τῆς ἱστορίας μας, χαρακτηρί-

¹ Ἐφημ. «Ἐλεύθερον Βῆμα» ἀριθμ. 5731 τῆς 17 Ἰουνίου 1938 σ. 6, καὶ 18 Ἰουνίου 1938 σ. 6.

² GÉNÉRAL BORDEAUX «*Une mission navale en Grèce 1884-1890. L'amiral Lejeune*». Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 19 τῆς 1ης Σεπτεμβρίου 1930 φύλλον τῆς Ἐπιθεωρήσεως «*La Méditerranée*» (Marseille, 17 Rue Venture). Ἀνετυπώθη δὲ ἡ δημοσίευσίς αὕτη ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ ἐφημερίδι «*Le Messager d'Athènes*» εἰς τὰ φύλλα 5010 τῆς 18 Ἰουνίου 1938 καὶ 5011 τῆς 19 Ἰουνίου 1938.

ζεται από την παντελή έλλειψιν πάσης φροντίδος περί έσωτερικῆς οργανώσεως τοῦ κράτους, έλλειψιν οφειλομένην και εις τὰς τότε έθνικὰς περιπετειὰς¹, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὸν κομματικὸν ἀνταγωνισμόν². ταῦτα δέ, ἐνῶ διεδραματιζόντο ἐν τῇ Βαλκανικῇ τὰ ἀγαρόντα εἰς τὸ Βερολίνειον Συνέδριον γεγονότα. Ὁ στρατὸς και τὸ ναυτικὸν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποτελῶσιν ἐξαιρέσεις ἐν τῇ θλιβερᾷ καταστάσει ἐκείνη. Στρατιωτικα μονάδες μεγαλείτεροι παρὰ τὰ τάγματα, αἱ ἴλαι και αἱ πυροβολορχαίαι, ἣ ἦσαν ἄγνωστοι ἢ ἐκρίνοντο περιτταί. Τὰ πολεμικά μας πλοῖα, παρὰ τὰ ἄριστα πληρώματά των και τοὺς καλοὺς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺν ἀξιωματικοὺς και κυβερνήτας των, οὐδέποτε εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς μοῖραν³, τὸ σηματολόγιον ἦτο πρωτόγονον, γυμνάσια δὲ ναυτικῆς

¹ Κορμαϊκὸς Πόλεμος. Οἱ πανέλληνες ὑπὲρ τῆς Ρωσίας. Κινήματα εἰς τὴν μεθόριον και ἐπαναστάσεις. Γαλλικὴ κατοχή. Συνθήκη τοῦ Κάλκιντζα. Συντακτικὴ συνέλευσις Κωνσταντινουπόλεως. Τὰ πρῶτα κατὰ τοῦ Ὀθωνοῦ κινήματα. Τὰ «Σκιαδικά». Ἰταλικὸς πόλεμος. Τὰ περὶ διαδοχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ Ἰσθμοῦ. Στάσεις Τριπόλεως και Σύρον. Τὸ δράμα τῆς Κύθρου. Τὰ Ναυπλιακά. Ἡ ἔξωσις τοῦ Ὀθωνοῦ. Τὰ τοῦ Γριβα. Ἀναζήτησις νέου βασιλέως. Ὑποψηφιότης Ἀλφρέδου. Ἐκλογή Γεωργίου τοῦ Α'. Τὸ νέον Σύνταγμα. Ἐνωσις τῆς Ἐπτανήσου. Κρητικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1866. Ἀποκλεισμός τῆς Σύρον ὑπὸ Χόβαρι. Τὸ δράμα τῆς ληστείας τοῦ Ὁρωποῦ. Ἀγῶνες τοῦ Πατριαρχείου. Σχίσμα τοῦ 1872. Τὸ ζήτημα τῆς ἰθαγενείας τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων. Τὸ ζήτημα τῶν μεταλλείων Λαυρίου. Αἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀνωμαλίαι. Σφαγὴ τῶν προξένων ἐν Θεσσαλονικῇ. Ἐπανάστασις Βοσνίας και Ἐρζεγοβίνης. Βουλγάρων ἀφύπνισις και σφαγαί. Συνενόησις Ρωσίας, Γερμανίας, Αὐστρίας. Πόλεμος Σερβίας και Μαυροβουνίου κατὰ τῆς Τουρκίας. Σερβοτουρκικὸς πόλεμος. Συνδιάσκεψις Κωνσταντινουπόλεως. Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος. Εἰσβολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλίαν και ἐπάνοδος. Ἐπαναστατικὸν κίνημα Ἡπείρου. Ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐν Ὀλύμπῳ Μακεδονίας. Ἐπανάστασις Θεσσαλίας. Τουρκικὴ μοῖρα ὑπὸ τὸν Χόβαρι πασᾶ εἰς Βόλον πρὸς βομβαρδισμόν Μακρονήτζας. Ἐπανάστασις Ἀγρῶρων ὑπὸ τοὺς Κ. Ἰσχύμαχον, Γεώργ. Φιλάρετον κλπ. Κρητικὴ Ἐπανάστασις 1878. Συνθήκη Ἀγίου Στεφάνου. Φιλελληνισμὸς Λέοντος Γαμβέτα και Βάνιγκτον, Γλάδστονος και Φρεῦσσινέ. Βερολίνειος συνδιάσκεψις. Ἀνθελληνισμὸς Μπαρτελεμῆ Σαῖντ Ἰλλαίῳ. Προσάρτησις Θεσσαλίας και ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Ἡπείρου.

² Σκιαδικά, Βερμαϊκά, Ὀρεινοὶ και Πεδινοί, Φεβρουαριανά, Ἰονιακά, Κανάρης—Βούλγαρης. Τὰ τέσσαρα νέα κόμματα, καδ. Λιὰ τὰς ἐπαλλήλους κυβερνητικὰς μεταβολὰς ἰδὲ ΕΠΑΜ. Κ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ «Ἱστορία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ» και δὴ εἰς Β, 71 και 553.

³ Τοιαύτη ὁμως ἀνάγκη κάποτε προέκλυεν αὐτομάτως, κατὰ τὰς σφαγὰς τῆς Συρίας (Ἀπρίλιος—Αὔγουστος 1860). Εἶχον σταλῆ κερχωρισμένως εἰς Βηρυτιὸν ἢ «Ἀφροέσσα», ἢ «Σαλαμινία», ἢ «Πανόπη», ἢ «Αριάδνη», ἢ «Πάραλος», τεθέντα ὑπὸ τὴν «ἀρχικυβέρνησιν» τοῦ κυβερνήτου τῆς «Ἀριάδνης». Ὅτι ἦθελεν ὁμως ἕκαστος τῶν κυβερνητικῶν ἐκεῖνο και ἔκαμνε, ἐνῶ — ὡς ἀναφέρει ὁ Δ. Γ. ΦΩΚΑΣ Χρον. Ἑλλ. Β. Ν. 191)— «ὁ Ἑλλῆν ἀρχικυβερνήτης Δ. Γ. Σαχτούρης εἰς δειτην ἔριδα εἶχεν ἐμπλακῆ μετὰ τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ προξένου τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἔρις αὕτη ἀφορμὴν εἶχε τὴν ἔκτασιν τῆς »δικαιοδοσίας τοῦ προξένου, πλειοτέρας δὲ πληροφορίας ἔχομεν περὶ τῶν ἑλληνικωτάτων τούτων »ἀντεγκλήσεων ἢ περὶ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐν Βυρητιῶν δράσεως τῆς ἑλληνικῆς μοῖρας». Ταῦτα δέ, ἐνῶ ὤρμουν ἐκεῖ τότε, ἐν τρίκροτον και δύο δίκροτα ἀγγλικὰ ὑπὸ ἕπονάαρχον, δύο ἀιμοδίκροτα γαλλικὰ ὑπὸ ἕπονάαρχον, δύο δίκροτα, μίυ φρεγάτα και δύο ἀιμοδρόμωνες τουρκικὰ ὑπὸ ναύαρχον.

τακτικῆς ἦτο τότε ἄγνωστος πολυτέλεια. Ἐὰν δέ, τοῦθ' ὅπερ ἀνά πᾶσαν σιγμὴν ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ ἐπισυμβῆ τότε, περιέπιπεν ἡ Ἑλλάς ἐν τῇ δύνῃ τοῦ ἀπὸ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου κωκλῶνος—εἴτε λόγῳ τῆς ραγδαίας ὑπαμοιβῆς τῶν ἐκεῖθεν τῶν συνόρων γεγονότων, εἴτε λόγῳ τῆς ἐντεῦθεν τῆς μεθορίου ψυχολογικῆς καταστάσεως, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῆ πατριωτικὸν παραλήρημα—τόσοι ὁ στρατηγός, ὅσοις θὰ εἰτίθετο ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συμφύρματος ταγματών, ἰλῶν καὶ πυροβολαρχιῶν, ὅσον καὶ ὁ ναύαρχος, ὅσοις θὰ ἠγεῖτο πλοίων μας διὰ πρώτην φορὰν συγκροτούντων ναυτικὴν δύναμιν ἔστω καὶ ἀγελαίαν, μόνον κατ' ἐπίφασιν καὶ πρὸς πλήρωσιν τύπου θὰ ἦσαν ἀρχηγοί, καὶ ἡ γενικωτέρα πρωτοβουλία διοικήσεως θὰ ἀνῆκεν εἰς τὸν Θεὸν τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς μάτην κατὰ τὸ 1874 ὁ ἀείμνηστος Κουμουνδοῦρος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι οὐδαμῶς περὶ αὐτῶν ἐσκέπτοντο, ἐζήτηι παρὰ τῆς Βουλῆς τὴν ὀργάνωσιν τῶν πολεμικῶν μας δυνάμεων.¹ Οὔτε πρόγραμμα στρατιωτικῆς συντάξεως, οὔτε ἐπιτελική τις μελέτη, οὔτε ἐργασία ἐξοπλισμοῦ, οὔτε προμήθεια ὑλικοῦ πολέμου. Τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ παρὰ μόνον ὑστερικοὶ παροξυσμοὶ αὐτοσχεδιῶν Δημοσθενῶν καὶ Τυρταίων εἴτε διὰ τοῦ τύπου, ὑπὲρ πολέμου «μὲ ὅ,τι ἔχομε καὶ δὲν ἔχομε» καὶ ἀφορισμοὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς δυστυχεῖς «ὑποδούλους», ἵνα «σπεύσωσι καὶ ἐξεγερθῶσι κατὰ τοῦ τυράννου» καὶ τὰ τοιαῦτα.

Πρόχειρα καὶ χαρακτηριστικὰ τῆς τότε καταστάσεως τοῦ ναυτικοῦ μας ἀναφέρω: Τὴν ἄνευ φουσιγῶν τῶν πυροβόλων ἀποστολὴν τοῦ ἀιμοδρόμωνος «Ἑλλάς» εἰς Ἐρμούπολιν Σύρου, ὅπως ἀναμετρηθῆ μετὰ τὸν τουρκικὸν στόλον τοῦ Ἄγγλου ναύαρχου Χόβαρτ πασοῦ, ἀποκλείσαντος τὸν λιμένα της² τὴν βραδύτητα τῆς ἀποστολῆς

¹ ΕΠΑΜ. Κ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ αὐτόθι, Β, 553.

² Ὁ ἀποκλεισμός οὗτος ἐγένετο, ἐπειδὴ μετὰ μικρὰν πρὸς τὸν τουρκικὸν στόλον ναυμαχίαν (2/14 Δεκεμβρίου 1868) κατέφυγεν ἐκεῖ τὸ καταδρομικὸν «Ἐνωσις» τῆς ἐπὶ τῆς Κρητικῆς Ἐπαναστάσεως Ἐπιτροπῆς», κυβερνόμενον ὑπὸ τοῦ ἐκ Μυκόνου πλοιάρχου Νικ. Σουρμελῆ. Τόσον ὁ ΕΠΑΜ. Κ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ («Ἱστορία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ» Β, 431-438), ὅστις ἀνακριβῶς ἀναφέρει ὅτι κυβερνήτης τῆς «Ἑλλάδος» ἦτο ὁ Σαχτούρης, ἐνῶ ἦτο ὁ Γεώργιος Ἄγγ. Σταματέλλος, ὁ κατόπιν ναύαρχος, ὅσον καὶ ὁ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΦΩΚΑΣ («Χρονικὰ τοῦ Ἑλλην. Β. Ναυτικοῦ» 260 κέξ.), οὐδὲν περὶ τῆς ἐλλείψεως τῶν φουσιγῶν ἀναφέρουν. Τὸ γεγονός ὅμως εἶναι—τὸ γνωρίζω δὲ ἀπὸ στόματος τοῦ Σταματέλλου οὕτως ἐπῆρξα διαγγελένς τῷ 1897—, ὅτι ὅταν κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα Ἐρμουπόλεως Σύρου τὴν 4/16 Δεκεμβρίου 1868, παρείληκεν ἐπίτηδες τὰς συνομιλίας του μετὰ τῶν κυβερνητῶν τοῦ αὐστριακοῦ «Ball» καὶ τοῦ γαλλικοῦ «Forbin», ἵνα δώσῃ καιρὸν εἰς τὰς ναύτας του ὅπως ράιρουν φουσίγγας ἀπὸ φλανέλλαν ἀγορασθεῖσαν ἀπὸ τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων τῆς Ἐρμουπόλεως, καθόσον ὁ ναύσταθμος οὔτε φουσίγγας εἶχε νὰ τῷ ἔδιδε, οὐδὲ κἂν ὑφασμα πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν, περιορισθεὶς μόνον νὰ τῷ παραδώσῃ πυρίτιδα εἰς χῆμα ἐντὸς βαρελίων. Ὁ Φωκᾶς ὅμως φαίνεται γνωρίζων τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον δὲν ἀναφέρει ἐν τούτοις, ἴσως ἐπειδὴ ἔστειρετο πηγῶν ἀπὸ ἀρχείων ἄλλως δὲν θὰ εἶχον νόημα τὰ ὅσα προσθέτει εἰς ὅσα γράφει ὡς πρὸς ἄλλας τῆς κατα-

εἰς Θεσσαλονίκην τῆς ἀτμομηολίας «Σαλαμινία» καὶ τῆς θωρακοβάριδος «Β. Γεώργιος» πρὸς προστασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς σφαγῆς, μετὰ τὸν φόνον δύο τῶν ἐκεῖ προξένων¹. τὴν σύγχυσιν τὴν ἀγαθοῦσαν εἰς τὴν μεταφορὰν τοῦ *Ναυστάθμου* ἀπὸ *Πόρου* εἰς *Φανερωμένην*² τῆς *Σαλαμῖνος*.

Τοιαύτην κατάστασιν ἀλγεινὴν στρατοῦ καὶ ναυτικοῦ εἶχεν εὖρει ὁ *Χαρίλαος Τρικούπης* ὅταν, τὴν 3 *Μαρτίου* 1882, ἀνελάμβανε τὴν διακυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, ἠϋξημένης ἀπὸ τῆς 31 *Μαρτίου* 1881 εἰς ὄρια, διὰ τῆς, χάρις εἰς τὴν διπλωματικὴν περιόριον τοῦ Ἄλ. *Κουμοννδούρου*, προσαρτήσεως τῆς *Θεσσαλίας* καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Ἡπείρου· πρῶταρχος δὲ αὐτοῦ σκέψις ὑπῆρξεν ἢ ἐξεύρεσις τρόπον πρὸς μετάκλησιν ὀργανωτῶν τόσον διὰ τὸν στρατὸν ὅσον καὶ διὰ τὸ ναυτικόν. Τὸν πόθον του δὲ τοῦτον ἐπραγματοποίησε τῷ 1884, διὰ τῆς καθόδου εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῆς μὲν στρατιωτικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὸν ἐν *Σολφερίνῳ* ἐν *Μεξικῷ* καὶ κατὰ τὸν *Γαλλογερμανικὸν πόλεμον* διακριθέντα, ἐκ τῶν ἀρίστων δὲ τῆς *Γαλλίας* ἐπιτελῶν,

στάσεως ἐκεῖνης ἀθλιότητος (αὐτόθι σελ. 260): «Πάντα ταῦτα ἀτυχῶς ἀπητήθησαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα δι' αἴτια δὲν διεσώθησαν ἐν τοῖς ἐγγράφοις, ἵνα τὸ μοναδικὸν πλοῖον τοῦ στόλου μας δυνήθῃ νὰ ἀποπλεύσῃ...» Ὁ *Σταματέλλος* δὲ μοι εἶχεν εἶπει ὅτι καὶ ἐν τῇ *Βουλῇ* ἐγένετο εὐρύτατος λόγος διὰ τὸ ζήτημα τῶν πυριτοβολῶν, καὶ ὁ *Χόβαρτ* πασοῦσας μαθὼν τὸ πρωτάκουστον καὶ ἀνήκουστον τοῦτο βραδύτερον, τὸ ἀναφέρει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, τὰ ὁποῖα ἐγὼ δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀνεύρω.

¹ Ἀνήκουστος θηριωδία, ἐξ ἀφορμῆς παραμικρᾶς: Τὴν 23 Ἀπριλίου 1875 νεαρὰ χωρική τοῦ ἐπαύρου τῆς Θεσσαλονίκης ἀπέχοντος χωρίου *Μπογδάν*, περιβληθεῖσα φερετίζεν ἀνεχώρησε διὰ Θεσσαλονίκην μετ' Ὀθωμανίδων φίλων της. Φθάσασα ἐκεῖ καὶ φοβηθεῖσα ἀποπλάνησίν της εἰς ἐξιλαμισμὸν, ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν ομάδος *Χριστιανῶν*, φρυγαδενσάντων αὐτὴν διὰ τῆς οἰκίας *Χατζηλαζάρου*. Τὴν ἐπαύριον ὀπλοφόρα στίφη διέτρεχον τὰς ὁδοὺς καλοῦντα τοὺς Ὀθωμανοὺς νὰ ὀπλισθῶσι. Τὸ ἀπόγευμα, οἱ πρόξενοι τῆς *Αὐστρίας* *Abbot* καὶ τῆς *Γαλλίας* *de Moulin*, ἰδόντες συνωσιτισμὸν ἔξωθι τζαμίου καὶ πλησιάσαντες ἐκ περιουρείας, ἀπήχθησαν ἐν τῷ τζαμίῳ διὰ νὰ σφαγῶσι μετ' ὀλίγον, διότι δὲν τοῖς εἶχε προσαχθῆ ἢ κόρη ὡς τελεσιγραφικῶς τὸ εἶχον ἀπαιτήσει (πρβλ. **ΕΠΑΜ. Κ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ** αὐτ. Β, 545). Ἡ ἐπακολουθήσασα τρομοκρατία ἤγαγε τὸν προξένον μας *Βατικιώτην* νὰ ζητήσῃ τηλεγραφικῶς ἀποστολὴν πολεμικῶν. Τέσσαρες ἡμέραι ἀπητήθησαν διὰ τὸν ἀπόπλου τῆς «*Σαλαμινίας*» καὶ ἔξ διὰ τὸν τοῦ «*Βασιλέως Γεωργίου*».

² Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1877 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1878, ἐπαναστάται ἀποβιβασθέντες ἀπὸ τῶν ἀτμοπλοίων «*Δαέρτης*» τῶν ἀδελφῶν *Θεοφιλάτων* καὶ «*Βυζάντιον*» τῆς «*Ἑλληνικῆς Ἀτμοπλοίας Ἐρμουπόλεως*» εἰς τὰς *Παγασητικὰς* ἀκτὰς καὶ εἰς Ἁγιοκάμπον ὑπὸ τὴν Ὀσσαν, ἀνεξωπύρρησαν τὴν ἐπανάστασιν τῆς *Θεσσαλίας* καὶ ἔφεραν λόγῳ τούτου εἰς *Παγασητικὸν* μοῖραν τουρκικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν *Χόβαρτ* πασοῦσας, πρὸς βομβαρδισμὸν τῆς *Μακρονήσου*. Τότε δὲ ὁ φιλέλληνας καὶ φιλελεύθερος Ἄγγλος ἀνταποκριτῆς τῶν «*Τάϊμς*» Ὁγκλ, περιώνυμος διὰ τὸ χιούμορ του, ἔγραψεν εἰς τὸν *Χόβαρτ* πασοῦσας, φίλον του δὲ ὄντα: «πληροφροσούμενος, ναύαρχε, τὴν πρόθεσίν σας νὰ βομβαρδίσητε τὴν *Μακρονήσον*, παρευθὺς μεταβαίνω ἐκεῖ πρὸς ἀσφάλειαν». Τὴν 17 *Μαρτίου* 1878, συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν *Τούρκων* ἀπεκεφαλίσθη. Φῆμαι περὶ ἐξόδου σύμπαντος τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἤγαγον τὴν κυβέρνησιν εἰς τὴν μεταφορὰν τοῦ *Ναυστάθμου* ἐκ *Πόρου* εἰς *Φανερωμένην Σαλαμῖνος*.

στρατηγὸν *Vausseur*, τῆς δὲ ναυτικῆς, ὑπὸ τὸν Γάλλον ἀπόστρατον ὑποναύαρχον *Lejeune*¹, διὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ ὁποίου θέλω εἶπει κατωτέρω.

Ἡ διὰ τὸ ναυτικὸν ἀποστολὴ φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως κληθεῖσα εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου τῆς 26 Δεκεμβρίου 1884 «Περὶ προσλήψεως ξένων ἀξιωματικῶν ἐν τῷ Β. Ν.»² τοῦ ἐπιτρέφαντος εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ καλέσῃ «ἄλλοδαπούς ἀξιωματικούς, πρὸς μελέτην τῶν ναυτικῶν ὀργανισμῶν τοῦ κράτους ἢ ἄλλων ἀντικειμένων ἀναγομένων εἰς τὴν ναυτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ πρὸς εἰσαγωγὴν ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ διαφορῶν ἐφαρμογῶν», καθὼς καὶ τοῦ ἀπὸ 3 Ἰανουαρίου 1885 Β. διατάγματος³, προκληθέντος ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Γ. Τομπάζη, καθ' ὃ «εἰς τὸν κληθέντα ὑποναύαρχον τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ ἀπονέμονται στρατιωτικαὶ τιμαί, αἱ ὑπὸ τῶν κανονισμῶν τοῦ Β. Ν. ὀριζόμεναι διὰ τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ ὑποναύαρχους ἡμῶν»⁴ ἄνευ, — ὅπως καὶ ἐν τῷ νόμῳ — οὐδεμιᾶς μνείας διὰ διοικητικὴν τινα ἐξουσίαν ἐν τῷ ναυτικῷ, εἴτε τῶν μελῶν εἴτε τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀποστολῆς. Ἀλλὰ τόσον ἀπὸ τῆς φρασσεολογίας⁵ τοῦ διατάγματος τούτου, ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τῆς οἰκείας συμβάσεως⁶ προκύπτει ὅτι, ἡ μὲν ἀποστολὴ εἶχε προκριθῆ γαλλικὴ, τὰ δὲ μέλη τῆς εἶχον ὀρισθῆ καὶ προσληφθῆ 25 ἡμέρας πρὸ τῆς ψηφίσεως τοῦ προμνησθέντος νόμου. Παρέχω σχετικῶς τὰς ἐξῆς ἐξηγήσεις :

Πολλοὶ τῶν τότε ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν μας εἶχον ἐκπαιδευθῆ ἐπὶ πλοίων τοῦ γαλλικοῦ στόλου⁷. οἱ καρποὶ τῶν μόχθων καὶ τῶν πικριῶν τοῦ ἀειμνήστου Παλάσκα⁸,

¹ Ἰδὲ τὸ ἐν τέλει (παράρτημα ὑπ' ἀρ. 1) ἐπίσημον ἀπόσπασμα μητροφόν τοῦ ναύαρχου.

² Νόμος ΑΡ'γΖ' τῆς 26 Δεκεμβρίου, δημοσιευθεὶς εἰς τὸ φύλλον 499 τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως» τῆς 27 Δεκεμβρίου 1884 καὶ ἐν σελ. 607.

³ «Ἐφημερίς τῆς Κυβερνήσεως» ἀριθ. 1 τῆς 5 Ἰανουαρίου 1885 ἐν σ. 1.

⁴ Ἐν τῇ ἀπὸ 1 Δεκεμβρίου 1884 συμβάσει (ιδὲ σελ. 648 ὑποσ. 1) ὀρίζετο ὅτι τὰ μέλη τῆς Γαλλικῆς Ἀποστολῆς θὰ ἔφερον στολὰς Γάλλου ἀξιωματικοῦ.

⁵ «Εἰς τὸν κληθέντα πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου ΑΡ'γΖ' ὑποναύαρχον τοῦ Γαλλικοῦ Ναυτικοῦ... κλπ.» Διὰτὶ ἐγένετο ἡ παρατυπία αὕτη, νὰ ἐκτελεθῆται νόμος ψηφισθεὶς τὴν 24 Δεκεμβρίου διὰ συμβάσεως ὑπογραφείσης τὴν 1 Δεκεμβρίου, ἀδυνατῶ νὰ ἐξηγήσω.

⁶ Ἡμερομηνία εἶναι ἡ τῆς 1 Δεκεμβρίου 1884 (ιδὲ σελ. 648 ὑποσ. 1).

⁷ Α. γ. Γεώργιος Σταματέλλος ἐπὶ τοῦ «*Jemârpres*», Γεώργιος Πιπῆνος ἐπὶ τοῦ «*Marengo*», Σταμάτιος Σαχτούρης ἐπὶ τῆς «*Creole*», Βασίλειος Κοκκονέζης ἐπὶ τῆς «*Diligente*», Δημήτριος Λάσκαρης ἐπὶ τοῦ «*Inflexible*», (;) Μοναρχίδης ἐπὶ τοῦ «*Suffren*», Ν. Θεοδοράκης ἐπὶ τῆς «*Couronne*», Κωνσταντῖνος Σαχτούρης ἐπὶ τῆς «*Couronne*» ἐπίσης, Ἐπαμεινώνδας Κριεζῆς — ὑπὲρ οὗ προσωπικῶς ὁ ναύαρχος *Jurien de la Gravière* ἐνδιεφέρετο — ἐπὶ τῆς «*Virginie*», Ἡλίας Φ. Κανελόπουλος ἐπὶ τοῦ «*Cerbère*» καὶ ἐπὶ τοῦ «*Navarin*», Μᾶρκος Βότσαρης (;), Γεώργιος Π. Μπούμπουλης (;), Παναγιώτης Καρακατσάνης ἐπὶ τοῦ «*Calvados*», Γεώργιος Κουντουριώτης (;), Κωνσταντῖνος Χατζηκυριαῖκος (;). Δὲν γνωρίζω ἐὰν οἱ Πιπῆνος, Θεοδοράκης, Σταμάτιος Σαχτούρης καὶ Μοναρχίδης ἦσαν ἐν ὑπηρεσίᾳ κατὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ *Lejeune*.

⁸ Ἀνακοίνωσίς μου «Ὀλίγα τινὰ διὰ τὸν μέγαν τοῦ Ναυτικοῦ μας εὐεργέτην, τὸν ποτὲ

ἀριστέως πρὸ ἐνὸς ἀκριβοῦς αἰῶνος ἤδη τῆς ἐν Βρέστη καὶ ἐπὶ τοῦ τρικρότου *L'«Orión»* ναυτικῆς σχολῆς, ἐμπνεύσαντος δὲ εἰς τοὺς ὁπαδούς του τὴν ἀγάπην πρὸς τὰς παραδόσεις τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ, ὅσον ὀλίγοι καὶ ἂν εἶχον ἀπομείνει οἱ καρποὶ ἐκείνοι λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως, ἧσαν ὅμως νωποὶ ἀκόμη ἢ μεγαλοφυΐα τοῦ Χαριλάου Τρικούπη, κατιδοῦσα τὴν ἀνάγκην ἰδρῦσεως νεοσοσιᾶς ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ τοῦ μέλλοντος, ἢ πρώτη δόσις τῶν ὁποίων θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναλάβῃ ὑπηρεσίαν συγχρότως πρὸς τὴν νομοθετικὴν κύρωσιν τῶν ἀπὸ τῆς Ἀποστολῆς ὀργανισμῶν, εἶχεν ἀναθέσει τὴν ὀργάνωσιν τῆς «Ναυτικῆς Σχολῆς τῶν Δοκίμων» εἰς τὸν πλωτάρχη ¹ Ἡλία Φ. Κανελλόπουλον, διαπρεπῆ ἀξιωματικόν, ἀπὸ γαλλικῶν συγγραμμάτων αὐτοδίδακτον καὶ συμπληρώσαντα ἐν Γαλλίᾳ τὰς σπουδὰς του, καὶ ἐπὶ τῆς θωρακοβάριδος «*Cerbère*» (1869) καὶ διὰ περίπλου τῆς γῆς ἐπὶ τοῦ ἰστιοδικρότου «*Navarin*»¹ (1876-1877), ὅστις καὶ κατήρτισε τὴν σχολὴν μας ἀπαρλλάκτως ὁμοίαν πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ δικρότου «*Borda*»² γαλλικὴν. Ὁ ἴδιος Κανελλόπουλος καὶ ὡς διοικητὴς τῆς Σχολῆς καὶ ὡς κυβερνήτης τοῦ ἀιμοδρόμωνος «Ἑλλάς» — ὅστις ἐχρησιμοποιεῖτο τότε καὶ ὡς «Ναυτικὴ σχολή», ἀλλὰ καὶ ὡς «Σχολὴ ἐφαρμογῆς» (*École d'application*) κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς γαλλικῆς φρεγάτας *L'«Iphigénie»* — ἐνεστάλαξεν εἰς τοὺς δοκίμους μας τὰς παραδόσεις καὶ τὰς συνηθείας τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ. Αὐτοὶ ἔναντα πάντοτε μένουσιν εἰς τὴν μνήμην τῶν Ἑλλήνων τὰ ἀθάνατα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἔπη τοῦ *Victor Hugo*, τοῦ *Casimir Delavigne*, τοῦ *Chateaubriand*, τοῦ *Beranger* καὶ τῶν ἄλλων, τὰ ὁποῖα ἐνέπνευσαν εἰς αὐτοὺς τὰ μεγάλα ἀπὸ τοῦ Ἀγῶνος μας ἄθλα «ὦν Μοῦσα μεμνᾶσθαι φιλεῖ», εἴτε νίκαι περίλαμπροι ἦσαν ταῦτα, εἴτε συμφοραὶ. Διὰ πάντας τούτους τοὺς λόγους πρόδηλον ἀποβαίνει, ὅτι ἡ πρώτη Ἀποστολὴ αὕτη ἔπρεπε νὰ ἦτο γαλλικὴ, διὸ καὶ εἶχεν ἀπὸ πολλοῦ προαποφασισθῆ ὅπως ἦ τοιαύτη καὶ παρὰ τοῦ ἀειμνήστου βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α' καὶ παρὰ τοῦ πρωθυπου-

Λεωνίδαν Χρ. Παλάσκαν, πλωτάρχη τοῦ Β. Ν.», εἰς Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 13, 1938 σ. 452 (Συνεδρία τῆς 3 Ἰουνίου 1938).

¹ Ἐν τῷ ἡμερολογίῳ Ποικίλη Στοὰ τοῦ Ἰωάννου Α. Ἀρσένου τοῦ ἔτους 1895 εὔρηται ὥραία βιογραφία τοῦ Ἡλία Φιλίππου Κανελλοπούλου, ὑπὸ Γεωργ. Σ. Βελλίνη (σ. 29-36), νεκρολογία ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου προέδρου τῆς Ἀκαδημίας ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΙΓΙΝΗΤΟΥ (σ. 37-39), ἅμα δὲ καὶ ἀποσπάσματα ἐκθέσεως τοῦ περὶ τὴν γῆν περίπλου (σ. 39-60) τοῦ ἰστιοδικρότου «*Navarin*», ἐφ' ᾧ ὑπηρετεῖ ἐκπαιδευόμενος ὡς ὑποπλωτάρχης, ἐπιβάς τὴν 29 Ἰουλίου 1876 καὶ ἀποβάς τὴν 21 Αὐγούστου 1877.

² Ἰδὲ καὶ *Vice Amiral HERRE* εἰς «*Revue Maritime et Coloniale*» 1933-b (Αὐγούστου) σ. 145 «*Le bicentenaire de Borda*» discours prononcé par l'amiral HERRE, représentant du Ministre de la Marine aux fêtes de Dax, le 5 Juin 1933. — Τὸ ἰστορικὸν ἐκεῖνο δίκροτον — σχολή, φερώνυμον τοῦ περιδόξου ἐκείνου γάλλου ναυάρχου, ἐξέλιπε πλέον, παραχωρῆσαν τὸν σκοπὸν του εἰς μεγαλειῶδες κτίσμα, δεσπόζον εἰς θέαν ἐπὶ τοῦ κολπιζοντος ὄρμου τῆς Βρέστης. «*Combien de fois, ἐπιλέγει ὁ ἀγορητής, sillona-t-il les eaux de cette rade sur laquelle, depuis lors, son nom fut si souvent prononcé!*»

γού Του Χαριλάου Σ. Τρικούπη. Τὸ πῶς δὲ ἡ ἐκλογή τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς συνέπεσεν εἰς τὸ πρόσωπον ἀποστράτου, ὅστις ὅμως ἐλέγετο *Lejeune*, αὐτομάτως ἐξηγεῖται ἀπὸ τῶν ὄσων κατωτέρω θὰ εἴπω. Τέλος, ὡς πρὸς τὴν μὴ περιβολὴν τῆς ἀποστολῆς διὰ διοικητικῆς δικαιοδοσίας, τοῦτο ὁμολογουμένως ἀπετέλει πρόσκομμα εἰς τὴν δημιουργικὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς. Ἄλλ' ὁ ἱστορικός ὁ θέλων νὰ εἶναι δίκαιος, κρίνων τὰ τότε τελούμενα, θὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι καὶ αὐτὴ τότε ἡ ἔστω ἄνευ δικαιοδοσίας πρόσκλησις τῆς ὑπὸ τὸν *Lejeune* ἀποστολῆς — ὅπως καὶ τῆς ὑπὸ τὸν *Vausseur*¹ ἄλλως τε — ἀπῆτει τὸ σθένος τῆς ψυχῆς τοῦ Τρικούπη, ἀπέναντι τῆς ἰσχυρᾶς ἀντιδράσεως τῆς ἀντιθέτου πολιτικῆς μερίδος καὶ μέρους τοῦ Ναυτικοῦ. Καὶ ἡ ἀντίδρασις αὕτη, ἐν πολλοῖς ἀνακόμπουσα τὸ ἔργον τῆς Ἀποστολῆς, ἐξεδηλοῦτο παντοιοτρόπως, ἰσχυρότερον δέ, ὅταν δὲν ἦτο ὁ Τρικούπης ἐν τῇ ἀρχῇ².

Πάντως, ἀπὸ τῆς 25 Δεκεμβρίου 1884 εὐρίσκετο ἐν Ἑλλάδι ἡ Ἀποστολή, ἧς τὰ μέλη ἦσαν ὁ ἀντιπλοίαρχος *Vidal*³, ὁ ναυπηγὸς *Dufont*⁴, ὁ φροντιστὴς *de Preaubert*⁵ καὶ οἱ ἀπὸ 1ης Αὐγούστου τοῦ 1885 ἀναλαβόντες ὑπηρεσίαν κελευσταὶ *Verdolin* καὶ *Rougeot*⁶. Μόνους δὲ βοηθοὺς ἐζήτησε τὸν γαλλομαθῆ οἰκονομικὸν ἀξιωματικὸν Δημητρ. Ἐμμ. Θεοφάνη⁷, τὸν δυνάμενον νὰ συνεννοῖται γαλλιστὶ κελευστὴν ὀπλίτην Παντελῆ Πνευματικόν⁸ καὶ ἓνα μεταφραστὴν ἰδιώτην^{8α}. Ἡ λιτότης αὕτη, τὸσον

¹ ΕΜΜ. ΣΤΥΛ. ΔΥΚΟΥΔΗ «Πέτρου Στυλιανοῦ Δυκούδη, Γενεαλογία, Βιογραφία, Ἔργα». Ἀθήναι, τυπ. Ἀλεξ. Βιτσιονάκη, 1923, 1, σ. 94 «... Ἡ ἐκφρασις δὲ αὕτη εἶχε λάβει τραγικὴν οὔτως »εἰπεῖν ἐκδήλωσιν, ὅταν, ἀναχωρῶν ἐξ Ἑλλάδος καὶ θέλων νὰ ἀποχαιρετήσῃ τὸν στρατὸν τὸν ὁποῖον »τόσον ἠγάπησε, ἔπραξε τοῦτο ἐμμέσως, δι' ἐγγράφου αὐτοῦ τῆς 14 Δεκεμβρίου 1887, πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν ἀείμηστον Τρικούπην, ἐν ᾧ λέγει ὅτι: «*N'ayant pas été appelé, par la nature »de mes fonctions, à l'honneur du commandement, il ne m'est pas permis d'adresser directement aux »troupes un adieu*».

² ΕΠΑΜ. Κ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ αὐτ. Β, 640 «ἐπεκρίθη δὲ ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ αἱ »κληθεῖσαι ἐκ Γαλλίας στρατιωτικαὶ καὶ ναυτικαὶ ἀποστολαὶ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βοσὸρ καὶ τὸν ναύαρχον Δεζαῖν πρὸς διοργανώσιν τῶν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ πραγμάτων, ὡς δαπανηραὶ καὶ μὴ »ὠφέλιμοι ἔνεκα τῆς στερόσεως χρημάτων πρὸς διόρθωσιν τῶν παρ' αὐτῶν ὑποδεικνυμένων ἐλλεί- »ψεων». Ἰδὲ καὶ ΕΜΜ. ΣΤΥΛ. ΔΥΚΟΥΔΗ αὐτ. 92.

³ Ἀπόσπασμα ἀπὸ τοῦ μητροφόνου του, ἐν τέλει τῆς παρουσίας εἰς παράρτημα ὑπ' ἀριθμ. 2.

⁴ Ἀπόσπασμα ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου μητροφόνου του, ἐν τέλει τῆς παρουσίας εἰς παράρτημα ὑπ' ἀρ. 3.

⁵ Ἀπόσπασμα ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου μητροφόνου του, ἐν τέλει τῆς παρουσίας εἰς παράρτημα ὑπ' ἀρ. 4.

⁶ Ἐξ ἐπιστολῆς πρὸς με ἀπὸ 3 Ἀπριλίου 1939 τοῦ πλοίαρχου κ. de Carsalade du Pont, διευθυντοῦ τῆς «Ἱστορικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Γαλλικοῦ Ναυτικοῦ».

⁷ Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἀριστοτεχνικὴ εἰς ἑλληνικὴν ἀπόδοσιν τοῦ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἀποστολῆς συναχθέντος «Κανονισμοῦ τῆς ἐπὶ τῶν βασιλικῶν πλοίων ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας», ὅστις κατήργησε τὸν ἀπὸ 19 Ὀκτωβρίου 1879 τοιοῦτον κανονισμὸν (Β. Α. τῆς 4 Μαΐου 1889).

⁸ Εὐπαιδεντος καὶ ἐκ τῶν ἀρίστων ὑπαξιωματικῶν οὓς ἔσχε τὸ ναυτικὸν μας. Παραμείνας, μετὰ

εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν προσώπων, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἀποδοχὰς αὐτῶν¹ μικρὸν διαφερούσας τῶν ἄς ἐλάμβανον ἐν Γαλλίᾳ, ἀποτελεῖ τὸν εὐγλωττότερον μάρτυρα τῆς εὐσυνειδησίας καὶ τῆς εὐγενοῦς σκέψεως τῆς Ἀποστολῆς, ὅπως ἐπιβαρυνθῶσι τὸ ὀλιγώτερον δυνατὸν τὰ οἰκονομικά μας, καὶ τοῦτο, ἐνῶ ἡ ἀξία τοῦ ἀποδοθέντος ἔργου ὑπῆρξεν ἀντιστρόφως ἀνάλογος, καὶ κατὰ πολὺ μάλιστα, τῆς λιπότητος ταύτης.

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθω εἰς τὸν σεβαστῆς μνήμης πολιὸν ναύαρχον, ἀφοῦ ἀπευθύνω ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου θερμότητος εὐχαριστίας πρὸς τρεῖς Γάλλους συναδέλφους, τὸν πλοίαρχον κ. *de Carsalade du Pont* διευθυντὴν τῆς «Ἱστορικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Γαλλικοῦ Ναυτικοῦ» καὶ τοὺς ἀντιπλοίαρχους κ. *Pol-Lahalle* ναυτικὸν ἀκόλου-

τὴν ἀναχώρησιν τῆς ἀποστολῆς, διαρκῶς ὄπλονόμος τοῦ Ναυστάθμου, ἐξεπλήρου οἰονεῖ, ἐπιτυχεστάτα δέ, καθήκοντα διευθυντοῦ τῆς Διοικητικῆς τοῦ Ναυστάθμου, κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους.

^{8a} Κατὰ πληροφορίας τοῦ ἐ. ἀ. ὑποναύαρχου οἰκον. κ. ΝΙΚΟΛ. ΜΑΡΟΥΔΗ, ὃν βαθύτατα εὐχαριστῶ διὰ πάσας τὰς πληροφορίας ἄς εὐμενῶς μοὶ παρέσχε. Προσθέτω δὲ τὴν λεπτομέρειαν, ὅτι ἡ πρόσληψις τοῦ ἰδιώτου ἡμερομισθίου ὑπῆρξεν εἰκονικὴ καὶ *modus-vivendi* πρὸς ἀμοιβὴν τοῦ ὑπολογιστοῦ ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ ΣΕΪΔΑ καὶ ἀριστέως τῆς ἐν Μασσαλίᾳ Ἀνωτάτης Ἐμπορικῆς Σχολῆς. Χωρὶς τῆς ἀθώας ταύτης καταστρατηγήσεως τοῦ νόμου, θὰ ἐστερεῖτο ἡ Ὄργανωτικὴ Ἀποστολὴ τῶν πολιτῶν ὑπηρεσιῶν του ὡς μεταφραστοῦ, δεδομένου ὅτι διὰ τοὺς ὑπολογιστὰς δὲν ὑπῆρχε θεσπισμένη ἀποζημίωσις δι' ἐκτέλεισιν ἐκτάκτου ὑπηρεσίας. Εἰς τὸν Α. Σεΐδαν—ἐξελιχθέντα εἰς ἓνα τῶν ἀρίστον οἰκονομικῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Ναυτικοῦ μας, προῶρος δὲ ἀποθανόντα, τῷ 1932, ὑπὸ βαθμὸν ἀνωτέρου ἀρχιφροντιστοῦ—ὀφείλεται καθὼς καὶ εἰς τὸν ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΘΕΟΦΑΝΗΝ ἐξ ἴσου, ἡ ἑλληνιστὶ διατύπωσις τῶν νομοθετημάτων τῆς γαλλικῆς διὰ τὸ Ναυτικὸν ἀποστολῆς.

¹ Ἡ σύμβασις τῆς προσλήψεως τῶν μελῶν τῆς Ἀποστολῆς ἦν οὐδαμοῦ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, οὐδ' ἐν τοῖς ἀρχείοις ἡμῶν ἠδυνήθην νὰ ἀνεύρω, ὑπεγράφη ἐν Παρισίοις τὴν 1 Δεκεμβρίου 1884, ἔχει δὲ οὕτω, κατ' ἀντίγραφον εὐμενῶς σταλὲν μοι παρὰ τῆς ἱστορικῆς ὑπηρεσίας τοῦ γαλλικοῦ Ναυτικοῦ :

Convention de mission passée le 1 Décembre 1884 entre le : V. A. Peyron senateur, Ministre de la Marine Française et le Prince Mavrocordatos Ministre de Grèce :

<i>C. A. Lejeune</i>	50.000	<i>Fcs</i>
<i>C. F. Vidal</i>	30.000	»
<i>Ingenieure de 2ème classe E. Dupont</i>	30.000	»
<i>Commissaire-adjoint de Preaubert</i>	30.000	»
<i>Deux maitres</i>	12.000	» 152.000

Durée : Trois ans.

Les membres de la Mission porteront l'uniforme des officiers Français.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ μου : Ὁ ἐν λόγῳ πρεσβευτῆς τῆς Ἑλλάδος ἐν Παρισίοις (17 Μαΐου 1882-18 Ἰουνίου 1885) εἶναι ὁ Νικόλαος Μανροκορδάτος (1837-1903), υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Μανροκορδάτου (1791-1865) τοῦ Ἀγῶνος, ὅστις ὑπῆρξεν πρεσβευτῆς ἐν Παρισίοις (1850-1859) ὡσαύτως (ἰδὲ *Sprgr. Pappas* «*Liste des Diplomates Grecs dans différents pays de 1882 à 1930*» δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τῆς «*Comité Internationale des secours historiques*»).

θον παρὰ τῆ ἐνταῦθα πρεσβεία τῆς Γαλλίας καὶ *Montagné* πρόην τοιοῦτον, διὰ τὰς ἀπὸ τῶν θησαυρῶν τῶν ἀρχείων τῆς ὑπηρεσίας ἐκείνης παρασχεθείσας μοι εἰδήσεις.

Ἡ ἀπαρχὴ τῆς ναυτικῆς σταδιοδρομίας τοῦ *Lejeune* ἐκτίθεται παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἐν τῇ περὶ ἧς κατωτέρω ἐνδιαφερούση ἐπιστολῇ του¹, ἣν τῷ 1845 ἀπηύθυνε πρὸς τὸν ἀντιναύαρχον-ὑπουργὸν *baron Roussin*², ὅτε τῷ ἐξήτει τὴν κατάταξιν του ἐπὶ βαθμῶ «βοηθητικοῦ ἀνθυποπλοιάρχου». Καὶ ἐπειδὴ τὴν ἀνακοίνωσίν μου ταύτην θὰ ἀναδημοσιεύσῃ πιθανῶς καὶ ἡ «Ναυτικὴ Ἐπιθεώρησις» μας, εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ αἰσθανθῶσιν οἱ ναυτικοὶ αὐτῆς ἀναγνώσται τερπνὸν ἐνδιαφέρον, βλέποντες πόσον ὁ *Lejeune* ὑποσημειῶ ἔν τῇ πρὸς τὸν ὑπουργὸν ἐκεῖνον ἐπιστολῇ του, τὴν ὑπερηφάνειάν του, διότι ὑπῆρξεν «ἴσταρχος» τοῦ μεγάλου θωρακίου καὶ «λέμβωχος ἐν τῇ λέμβῳ τοῦ κυβερνήτου»· ἀλλὰ τὸ θωράκιον ἐκεῖνο ἦτο τῆς κορβέττας *l' Astrolabe*³, ἡ ὁποία μόλις εἶχεν ἐπαναπλεύσει ἀπὸ τριετοῦς ἀνά τὴν Πολυνησίαν

¹ Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἧς ἀντίγραφον εὐηρεσιῆθη νὰ μοὶ παράσῃ ἡ «Ἱστορικὴ Ὑπηρεσία τοῦ Ναυτικοῦ τῆς Γαλλίας», δημοσιεύομεν ἐν τέλει τῆς παρουσίας, ἐν παραρτήματι ὑπ' ἀριθ. 5. Ἐθεώρησα δὲ τὴν δημοσιεύσιν της ἀναγκαιοτάτην καὶ διὰ τὸν πρόσθετον λόγον ὅτι ἐπιστεύετο ἐν τῷ Ναυτικῷ μας ἕως τώρα, ὅτι ὁ *Lejeune*, πρὸ τῆς ἐν τῷ γαλλικῷ ναυτικῷ κατατάξεώς του, ὑπῆρξεν ἀπόφοιτος τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων. Ἡ παράδοσις αὕτη, ἧς ἐγενόμεθα θύματα, τόσον ὁ ΜΙΧΑΗΛ Α. ΓΟΥΔΑΣ («Ἐγκυκλ. Λεξ.» οἶκον «Ἐλευθερουδάκης» εἰς λ. Λεζαίν) ὅσον καὶ ἐγὼ («Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπ. ὁμοίως») εἶναι ἀπολύτως φαντασιώδης. Ἐξ ἑτέρου ὁ ΗΓΙΑΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ ἀναφέρει («Μαθήματα Ναυτιλίας» Α, 162, λιθόγραφον Σχολῆς Ναυτικῶν Δοκίμων, ἀνατύπωσις 1892) «τηλεσκοπίον κατασκευασθὲν κατὰ τὰς ἐνδείξεις τοῦ παρ' ἡμῖν γάλλου ὑποναύαρχου κ. *Lejeune*» βάσει τῶν μετ' ἀεροστάθμης τοιοῦτων, τῶν παρὰ τοῦ πλοιάρχου τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ κ. *Richard* καὶ τοῦ ἀντιπλοιάρχου κ. *Décarte* ἐπινοηθέντων, πρὸς διευκόλυνσιν τῶν διὰ δικαιοσύνην ὀργάνων ἐν νυκτὶ καὶ κατὰ θάλασσαν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων. Παρὰ τὸ ὅτι ἡ εἰδησις αὕτη τοῦ Κανελλοπούλου δέον νὰ θεωρῆται ἀναμφισβητήτου ἀκριβείας, δὲν τὴν ἔχω ἀπὸ γαλλικῶν πηγῶν.

² *Albin-René, baron Roussin (Dijon 21 Avril 1781, † Paris 22 Février, 1854)*. Καταταγείς τῷ 1793, σημαιοφόρος τῷ 1801, πλοίαρχος τῷ 1814. Διέπρεψεν εἰς καταδρομὰς ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου (1812-1813) καὶ εἰς τὰς ὑδρογραφικὰς ἐξερευνήσεις τῶν ἀφρικανικῶν καὶ τῶν νοτιοαμερικανικῶν παραλίων (1816-1820), ἀλλὰ πρὸ πάντων ὅταν, ὑποναύαρχος ὢν καὶ ἡγούμενος στόλου ἐξ πλοίων τῆς γραμμῆς καὶ τεσσάρων φρεγατῶν, εἰσέπλευσεν τὸν Τάγον (1831) καὶ ἐξηνάργασε τὸν βασιλεῖα *Don Miguel* εἰς συνθηκολογίαν. Βαρῶνος (1822), πατριάρχος (1832), πρέσβυς ἐν Κωνσταντινουπόλει (1832-1834), ναύαρχος (1840), δις ὑπουργεύσας (1840 καὶ 1843), μέλος (1830) τῆς «Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν» («τάξις Γεωγραφίας καὶ Ναυτιλίας») καὶ τοῦ «Γραφείου τῶν Μηκῶν». Συγγραφεὺς τοῦ «*Le pilot du Bresil*» (1826 καὶ 1846) καὶ πλείστον ὑπομνημάτων δημοσιευθέντων διὰ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν.

³ Ὁραιοτάτη κορβέττα ναυπηγηθεῖσα ἐν Τουλὸν τῷ 1811, πρότερον «*Coquille*» ὀνομαζομένη καὶ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἑτέρου τῶν πλοίων, τοῦ *La Pérouse*, μετονομασθεῖσα. Ὑπὸ κυβερνήτην τὸν *Duperay* καὶ ὑπαρχον τὸν *Dumont d'Urville* ἐξετέλεσε (1822-1825) τὸν γῦρον τοῦ κόσμου, ὑπὸ

καὶ τὰς ἀνταρκτικὰς θαλάσσας ἐξερευνητικοῦ πλοῦ ἀνακαλύψεων, εἰς μίαν τῶν ὁποίων τούτων εἶχε δοθῆ μάλιστα τὸ ὄνομα τοῦ *Lejeune*¹, καὶ ὁ κυβερνήτης ἐκεῖνος ὠνομάζετο *Dumont d'Urville*². Καὶ ἔγραφεν ὁ *Lejeune* πρὸς τὸν ὑπουργόν :

κυβερνήτην δὲ τὸν *Dumont d'Urville*, νέον ἐξερευνητικὸν πλοῦν (1826-1829) πρὸς ἀναζήτησιν τῶν λειψάνων τοῦ πρώτου «*Astrolabe*» καὶ τῆς «*Boussole*», τῶν κορβειτῶν τοῦ «*La Pérouse*», ἅτινα καὶ ἀνεῦρε τὴν 20 Φεβρουαρίου 1828, κατόπιν τῶν ἀπὸ τοῦ προσηγηθέντος *Peter Dillon* πλοιάρχου τῆς «*Récherche*» δεδουμένων, εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ὄρμου *Vana* τῆς — ἐν τῇ συστάδι *Santa Cruz*, τοῦ ἀρχιπελάγους τῶν νήσων τοῦ Σολομῶντος — νήσου *Vanikoro*, καὶ δὴ μεταξὺ τῶν θέσεων *Péou* καὶ *Ambi* εἰς πλάτος 11° 41' N. μήκους, 166° 49' A., κατὰ τοὺς ἀγγλικούς χάρτας 2901: *Salomon islands to Elllice island*, καὶ 986: *Vanikoro island*, εἶτε *Ile de la Recherche*. Τρίτον σπουδαῖον ἐξερευνητικὸν πλοῦν (1837-1840), ὑπὸ τὸν αὐτὸν κυβερνήτην, ἐξετέλεσε πρὸς ἐξερεύνησιν τῶν ἀνταρκτικῶν θαλασσῶν, κατὰ τοῦτον δὲ τὸν πλοῦν ἐπέβαιναν αὐτοῦ ὡς ναύτης θωρακίτης *2as* καὶ *1ης τάξεως* ὁ *Lejeune*. *Υδατογραφία τῆς ὠραίας ἐκεῖνης κορβέτας, ἀριστοτέχνημα τοῦ θαλασσογράφου *F. Roux*, εὑρίθται ἐν τῷ *Musée de la Marine* ἐν Παρισίοις (ιδὲ Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλ. ἄρθρον μου «*Ἀστρολάμπ*» καὶ εἰκόνα).

¹ Τὴν οὐσιώδη ταύτην λεπτομέρειαν δὲν ἐπικαλεῖται ὁ *Lejeune* ἐν τῇ πρὸς τὸν *baron Roussin* ἐπιστολῇ του. Προκύπτει ὅμως αὕτη ἐξ ἄλλης ἐπιστολῆς, ὡσαύτως ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς «*Ἱστορικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Γαλλικοῦ Ναυτικοῦ*» ὑπαρχούσης, καὶ ἀνακρινθεῖσας μὲν ὑπὸ τοῦ *κ. de Carsalade du Pont*, ἀπευθυνθείσας δὲ ἀπὸ 20 Μαρτίου 1843 ἐπίσης πρὸς τὸν *baron Roussin*, παρὰ τοῦ βουλευτικοῦ *Estancelin* συνηγοροῦντος παρὰ τῷ ὑπουργῷ ὑπὲρ τῆς αἰτήσεως τοῦ *Lejeune*. Ἡ σχετικὴ δὲ περιχοπὴ τῆς ἔχει οὕτω «... Le commandant (δηλ. ὁ *d'Urville*) a donné le nom de *Lejeune*, » à une île de l'Archipel de la *Luisiade*, située par latitude 11° 13 australe et longitude 149° 30' Est » (δηλαδή ἀπὸ μεσημβρινοῦ Παρισίων, ἤτοι 151° 50' Ανατ. Γρήνουϊτς), *decouverte le 29 Mai [1839?]*. » Un tel honneur récomande suffisamment le simple matelôt qui en est l'objet». Ἡ ὀνομασία δὲ αὕτη διατηρεῖται ἔτι καὶ νῦν (Χάρτ. Ἀγγλ. 2123: «*Orangerie bay to Bramble Haven*». Ἐπίσης καὶ *Pacific islands Pilot*, vol. II, ἔκδοσις 1933, σ. 131). Ἡ ὀνομασία δὲ αὕτη θὰ ὀφείλεται εἰς τὸ ὄν ὁ *Lejeune*, εἶτε τὴν εἶδε πρῶτος, εἶτε πρῶτος ἀπεβίβασθαι εἰς αὐτὴν κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ *d'Urville* ἐξερευνησεις τῶν θαλασσῶν ἐκεῖνων.

² *Jules-Sebastien-César Dumont d'Urville* ἐγεννήθη ἐν *Conde-sur-Noireau (Calvados)* τὴν 23 Μαΐου 1790. Ἀποτυχὼν εἰς τὰς διὰ τὸ Πολυτεχνεῖον εἰσαγωγικὰς ἐξετάσεις του, ἐπέβη τοῦ «*Aquillon*» ὡς ναυτόπαις (1807), ἐπέτυχεν ὅμως κατόπιν τὴν εἰσαγωγὴν του εἰς τὴν ναυτικὴν σχολήν, πρωτεύσας μεταξὺ 72. Γίγας φιλομαθείας ἐξέμαθε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Ἑβραϊκὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐντομολογίαν καὶ τὴν βοτανικὴν. Συνεχῶς ἐπὶ πλοίου ὑπηρετῶν, εὑρέθη τὴν 16 Ἀπριλίου 1820 εἰς *Μήλον*, ἐπὶ τοῦ μυοδρομόμου «*Cheurette*» κυβερνωμένου ὑπὸ τοῦ *Gauthier du Parc*, ἐκεῖ δέ, ὑδρογραφῶν καὶ βοτανολογῶν συγχρόνως, ἐπληροφορήθη τὴν πρὸ τριῶν ἐβδομάδων ἀνεύρεσιν τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀφροδίτης τῆς *Μήλου*. Ἰδὼν αὐτὸ ἐτόνισε τὴν ἀξίαν του εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν *de Rivière*, ἀναθέσαντα εἰς τὸν γραμματέα του *de Marcellus* τὴν μεταφορὰν του εἰς *Λαῦβρον* (ιδὲ *Jurien de la Gravière: La Station du Levant*, τομ. I, σ. 58-67). Περιπλεύσας τὴν γῆν (1822-1825) ὡς ὑπαρχος τῆς κορβέτας «*Coquille*», καὶ κατόπιν (1826-1829) πλεύσας πρὸς ἐξερευνητικὸν πλοῦν διὰ τοῦ αὐτοῦ πλοίου, μετονομασθέντος εἰς «*Astrolabe*», εὔρε τὰ λείψανα τοῦ *La Pérouse* (ιδ. ὑποσημ. 3 ἐν σ. 249). Εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ἢ εἰς Ἀγγλίαν μεταφορὰ *Καρόλου* τοῦ 10^{ου} καὶ τῆς οἰκογενείας του, ἐκπλιῶν διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ἰουλίου 1830. Τῷ 1836 ἀπέπλευσε καὶ πάλιν

«*Παρίσιοι, τῆ 18 Μαρτίου 1845*

»*Ναύαρχε, Προοριζόμενος ὑπὸ τῶν γονέων μου διὰ τὸ λατρικὸν ἐπάγγελμα, δὲν ἤδυν-
» νήθην νὰ εἰσέλθω ἐγκαίρως εἰς τὸ στάδιον τοῦ Βασ. Ναυτικοῦ, ὅπερ ἀπετέλει τὸ ἀντι-
» κείμενον τῶν πόθων μου παιδιόθεν. Μόνον ὅταν ἐγενόμην δεκαεξαέτης, καὶ μετὰ
» τὸ πέρας τῆς ἐκπαιδευσεώς μου ἔν τινι τῶν ἀρίστων ἐν Παρίσιος ἐκπαιδευτηρίων,
» ἢ οἰκογένειά μου, πεισθεῖσα περὶ τοῦ ἀνωφελοῦς τῆς ἀντιστάσεως εἰς κλίσειν ὡς
» ἢ ἐμῇ, μοὶ ἐπέτρεψε τέλος νὰ ἐγκολποθῶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ναυτικοῦ, πρὸς ὃ ἐκα-
» λούμην ὑπὸ ἐφέσεως καὶ ἀπὸ κλίσεως. Ἐπὶ ἤτο πλέον πολὺν ἀργὰ ὅπως εἰσαχθῶ
» εἰς τὴν ναυτικὴν σχολὴν, καὶ εὐθρόην εἰς τὴν ἀνάγκην, . . . νὰ ἄρξωμαι τοῦ σταδίου
» μου εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικόν, ἐκτελέσας μακροὺς τινες πλοῦς.*

»*Τῷ 1837, ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ πλοῦ τοῦ Dumont d'Urville, ἡ ἐπιθυμία μου
» ὅπως συμμετάσχω ἀποστολῆς παρατόλμου, μὲ ἔκαμε νὰ ὑποταγῶ εὐκόλως εἰς τὰς
» στερεῆσεις τοῦ ταπεινοῦ βαθμοῦ τοῦ ναύτου. Ἐγκατέλιπα τοὺς ἐν τῷ ἐμπορικῷ
» ναυτικῷ πλοῦς μου, καὶ εἰσηλθὼν ὡς ἐξ ἐφόδου εἰς πλήρωμα ἐτίλεκτον. Ὁρίσθην
» μάλιστα ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἴσταρχος τοῦ μεγάλου θωρακίου καὶ λέμβορχος ἐν τῇ
» λέμβῳ τοῦ κυβερνήτου¹. Ὑπὸ τὰς ιδιότητας ταύτας ἐπετέλεσα τὴν ἀποστολὴν τοῦ
» *Astrolabe*, ἀποστολὴν ὀλεθρῶν διὰ πλείστους συναδέλφους μου ἀπολέσαντας τὴν
» ζωὴν των, πλὴν παρασχοῦσαν εἰς ἐμὲ τὰς διακρίσεις τῶν προΐσταμένων μου, καὶ
» ἰδίᾳ τοῦ κυβερνήτου, ὅστις ἀπέβη δι' ἐμὲ πατὴρ ἀληθῆς, ὡς μαρτυροῦν αἱ ἐπιστο-
» λαι ἅς εὐηρεστεῖτο νὰ μοῦ ἀποστέλλῃ, μέχρι τῆς μοιραίας ἡμέρας καθ' ἣν ἑτερμα-
» τίσθη ἡ ζωὴ αὐτοῦ τε καὶ τῆς οἰκογενείας του.*

»*Ἀμα τῷ ἐπανάπλω τοῦ Astrolabe εἰς Τουλὼν, ἔτυχον ἀδείας τῆς ὁποίας ἐπω-
» φελήθην διὰ τὴν προπαρασκευὴν μου, ὅπως ὑποστῶ τὰς ἐπιβαλλομένας πρὸς ἀπό-
» κτησιν πτυχίου «πλοιάρχου - ὠκεανοπόρου» δοκιμασίας. . . . Ἐτρεφον ἐπίσης τότε
» τὴν βάσιμον ἐλπίδα τῆς εἰσαγωγῆς μου ἐν τῷ Βασιλικῷ Ναυτικῷ. Ὁ κ. d'Urville
» μὲ ἔκαμνε νὰ διαβλέπω, ὅτι δὲν θὰ ἤρνοῦντο μίαν τόσον παραμικρὰν εἴνοιαν εἰς
ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πλοίου συνοδευόμενον ὑπὸ τῆς φρεγάτας «*La Zélée*», πρὸς ἐξερεύνησον τῶν εἰς τὰ
Πολυνησιακὰ ἀρχιπελάγη νήσων, καὶ πρὸς τὰς ἀνταρκτικὰς θαλάσσας, ἀνακαλύψας τὰς κατὰ τὸν
ἀνταρκτικὸν πολικὸν κύκλον Γαίας τοῦ Ζοανβίλλ καὶ τοῦ Λονδοβίκου Φιλίππου, τὸ δὲ 1840 τὰς Γαίας
τῆς Ἀδελίας. Ἐπαναπλεύσας εἰς Γαλλίαν τὴν 6 Νοεμβρίου 1840 ἐτιμήθην ὑπὸ μὲν τοῦ κράτους διὰ
τοῦ βαθμοῦ τοῦ ναύαρχου, ὑπὸ δὲ τῆς Γεωγραφικῆς Ἐταιρείας διὰ τοῦ μεγάλου Χρυσοῦ μεταλλίου.
Πλείστα συγγράμματα ποικίλα—ὡς καὶ γεωλογικὸν ἀκόμη ἐπιτόμημα περὶ τῆς νήσου μας Θήρας—καὶ
πολύτιμα, ἐδημοσιεύθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐπισυμβάντα ἐκ σιδηροδρομικοῦ δυστυχήματος ἐν
Bellevue, τὴν 8 Μαΐου 1842, καθ' ὃ ἐφρονεῖσθαι ὡσαύτως ἢ τε σύμβιός του καὶ ὁ νόός του.*

¹ Τὰ καθήκοντα ταῦτα, διὰ τὰ ὁποῖα μετὰ τοσαύτης ἀλλὰ καὶ δικαίας ὑπερφηφείας σεμνύ-
νεται—δι' ὃ καὶ τὰ ὑπογραμμίζει ἐν τῇ ἐπιστολῇ του—ἀναφέρονται καὶ ἐν τῷ πιστοποιητικῷ τοῦ
Dumont d'Urville, παρατιθεμένου ἐν τέλει τῆς παρουσίας, ἐν παραρτήματι ἐπ' ἀριθ. 1^α.

» τὰς μακρὰς μου ὑπηρεσίας. Εἶχον μόλις ὑποστῆ τὰς ἐπὶ πνυχίῳ «πλοιάρχου - ὠκεα-
 » νοπόρου» ἐξετάσεις μου, ὅταν ἡ τρομερὰ καταστροφή τῆς 8 Μαΐου ἦλθε νὰ βυθίσῃ
 » εἰς ὀδυνηρὰν κατάπληξιν τὴν Γαλλίαν ὅλην¹, ἀποστερήσασά με προστάτου, προϊστα-
 » μένον ὅστις εἶχε τὴν εὐμένειαν νὰ μοῦ παρέχῃ μαρτυρίας τοῦ ἐνδιαφερόντός του
 » καὶ νὰ μοῦ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑποστήριξιν του διὰ τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν δυσχερεῶν
 » τῆς εἰσόδου μου εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Ναυτικοῦ.

» Ἐφεξῆς μόνος, ἄνευ προστατῶν, ἤσθάνθην τὴν ἀποθάρρυνσιν ὑποκαθισταμέ-
 » νην εἰς τὸν σφοδρὸν πόθον μου . . .

» Ἡ «Ἐταιρεία τῶν Ἱεραποστολῶν τῆς Γαλλίας» μοὶ προσέφερε τὴν κυβέρνησιν
 » εἰδικοῦ πλοίου, προωρισμένου νὰ ἐπισκέπτηται τὰς διαφόρους ἐν τῷ Εἰρηρικῷ
 » Ὠκεανῷ ἐγκαταστάσεις, καὶ ἐπιφορισμένου συγχρόνως τὴν ἐξερεύνησιν τῶν εἰς τὰ
 » ἀγανῆ ἐκεῖνα ἀρχιπελάγη μῆπω κατοπιευθέντων μερῶν, πλήν, τοῦ κράτους διαθέ-
 » σαντος εἰς τὴν «Ἐταιρείαν τῶν Ἱεραποστολῶν» πολεμικὸν πλοῖον, αἱ ὠραιότεραι,
 » αἱ μόναι ἐλπίδες ἐπιτυχίας διὰ τὸ μέλλον μας, κατεστράφησαν καὶ πάλιν.

» Δὲν μοῦ ἀπομένει πλέον, ναύαρχε, παρὰ ἡ ἐπὶ κλήσιν τῆς ὑψηλῆς εὐμενείας
 » σας. Ἄγνωστος εἰς σᾶς, ἐστερημένος προστάτου ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ συνηγορήσῃ,
 » προσφεύγω ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν συγκατάβασίν σας καί, ἀπὸ τοῦ αἰσθήματος
 » τούτου, ἀντὶ τὸ θάρρος ὅπως σᾶς παρακαλέσω, ἵνα παρὰ σῆς εἰς τὴν μνήμην τοῦ
 » *Dumont d'Urville*, ὅ,τι δὲν θὰ ἠθέλετε ἴσως ἀρνηθῆ εἰς τὰς ὑπηρεσίας του, ὅταν ἔξῃ . . .

» Νέος ὢν εἰκοσιπενταετής, εὐρωστος, προικισμένος μὲ κρᾶσιν δοκιμασθεῖσαν εἰς
 » μεγίστους κόπους καὶ εἰς πάντα τὰ κλίματα, τὰ μάλα εἰθισμένος εἰς τὴν ὑπακοὴν
 » καὶ τὴν πειθαρχίαν πρὸς τοὺς ἀνωτέρους μου, διὰ νὰ διοικῶ σωφρόνως καὶ εὐστα-
 » θῶς τοὺς κατωτέρους μου, οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητος, ἕνα πόθον ἔχω, νὰ ὑπηρετήσω
 » τὴν πατρίδα μου καὶ νὰ ἀκολουθήσω στάδιον τὸ ὁποῖον ἔχει ὅλας τὰς συμπαθείας
 » μου καὶ τὸ ὁποῖον διηνύσατε, ναύαρχε, μετὰ τσαύτης εὐκλείας. Ἐάν ποτε τὸ ναυ-
 » τικὸν ἐκαλεῖτο νὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον μέρος εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Ὠκεανίας,
 » ὅπου ἤδη ἡ ἐθνικὴ σημαία κυματίζει ὑπὸ τὴν προστασίαν σας, τολμῶ νὰ ἐπαίρω-
 » μαί διὰ τὰς σπουδὰς μου, τὸ γνῶριμον τῶν τόπων, διὰ τὰς γνώσεις ἃς ἐκεῖθεν
 » ἤντλησα, ὥστε νὰ σκέπτομαι ὅτι αἱ ὑπηρεσίαι μου καὶ ἡ ἀφοσίωσίς μου θὰ ἠδύνατο
 » νὰ ὦσι χρησιμότητός τινος. Ἡ βαθυτάτη μου ἐγνωμοσύνη θὰ ἀπετέλει ἀκατάλυτον
 » ἐγγύησιν τοῦ ζήλου καὶ τῆς προθυμίας, τὰ ὁποῖα θὰ κατέβαλλον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ . . .

» Διατελῶ κλπ.

LEJEUNE

Πλοίαρχος ὠκεανοπόρος

Rue Grenel, Saint Honoré, Hôtel Lyon

¹ Ὑπαινίσσεται τὸ σιδηροδρομικὸν δυστύχημα τῆς 8 Μαΐου 1842, καθ' ὃ ἐφρονεύθησαν ὁ *Dumont d'Urville*, ἡ σύζυγός του καὶ ὁ νιός των.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐτελεσφόρησε καὶ ὁ *Lejeune* κατετάσσετο, βάσει τῶν ἐπιτυχῶν ἐπὶ πτυχίῳ «πλοιάρχου ὠκεανοπόρου» ἐξετάσεών του· εἶχεν ἔλθει πρῶτος εἰς τὰς θεωρητικὰς καὶ τέταρτος εἰς τὰς πρακτικὰς — κατετάσσετο τὸ 1844 «βοηθητικὸς ἀνθυποπλοίαρχος», ἐπὶ τῆς κορβέττας «*Uranie*» κυβερνωμένης ὑπὸ τοῦ *Bruat*, τῆς ὁποίας οἱ πλόες εἰς τὰς νήσους *Μαρκουίζας* καὶ *Ταϊτί*, συνέπεσαν πρὸς τὴν ἀπαρχὴν τῶν γαλλικῶν ἀποικιακῶν κτήσεις. Ἡ «ἐπιστάσις» του ἦτο ἐπὶ τῆς «ἐκπαιδεύσεως τῶν οἰακιστῶν» καὶ ἐπὶ τοῦ «στοιχειώδους σχολείου τῶν ναυτῶν», ἀλλ' αἱ ὑπηρεσίαι του ὑπῆρξαν περιλάμπροι, τῷ δὲ 1844, εἰκοσιεπταετῆς ὄν, ἐτιμᾶτο διὰ τοῦ παρασήμου τῆς *Λεγεῶνος* τῆς *Τιμῆς* «διὰ τὴν ἡρωϊκὴν συμπεριφορὰν του εἰς τὴν κατὰ τοῦ ὄχυροῦ *Μαχαχένα* (*Ταϊτί*) ἔφοδον».

Μετερχθεὶς τῷ 1846 εἰς τοὺς «ἐνεργούς», ἠκολούθησε ἐφεξῆς τὴν σταδιοδρομίαν του κανονικῶς καὶ ὡς ἐν τῷ ἀποσπάσματι μητροῦ του ἀναγράφεται¹ ὑπὸ τὸν βαθμὸν δὲ τοῦ πλοιάρχου, ὃν πεντηκονταετῆς ἔλαβεν, ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν ἀρίστων κυβερνητῶν τοῦ γαλλικοῦ στόλου. Καὶ ἄς ἀναφέρω τί, μεταξὺ ἄλλων ὑπεργράμμιζεν ἐν τῷ «φύλλῳ ποιότητος» τοῦ «κυβερνήτου τῆς σημαίας» του — ἐκβέρονα ὁ *Lejeune* τότε τὸ θωρηκτὸν - ναυαρχίδα «*Magenta*» — περιδοξὸς τῆς *Γαλλίας* ναύαρχος:

«Ὁ κυβερνήτης *Lejeune* εἶναι ἀξιωματικὸς ψύχραιμος, ἀποφασιστικὸς, πλείστας » παρασχὼν ἀποδείξεις ἡρωϊκῆς ἀνδρείας. Οὐδεὶς ἀξιωματικὸς ἐν ναυτικῷ τινὶ πολέμῳ, » θά μού ἐνέπνεε μείζονα αὐτοῦ ἐμπιστοσύνην.

᾿Επὶ τοῦ *Magenta* τῆ 7^η Μαΐου 1870 (ὑπογρ.) *JURIEN DE LA GRAVIÈRE*².

Κατὰ τὸν *Γαλλογερμανικὸν* πόλεμον ἐκβέρονα τὰ «*La Valeureuse*» καὶ «*La Révanche*» τοῦ γαλλικοῦ ὁμοῦ στόλου σχόντος ἐξησφαλισμένην τὴν κατὰ θάλασσαν κυριαρχίαν τῆς *Γαλλίας*, οὐδεμία ἐσημειώθη ναυτικὴ ἐν πελάγει δρασίς, ἥτις θά ἐπέτρεπεν εἰς τὸν *Lejeune* τὴν ἐπίδειξιν τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, τοῦ ναύτου καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ.

Ὡς ὑποναύαρχος «ὑποτεταγμένος ἀρχηγός» ἐν τῷ «*Στόλῳ* τῆς *Μεσογείου*», κατέπλευσεν εἰς *Πειραιᾶ* μετὰ τῆς μοίρας του τῷ 1879³.

Ὁ ἀείμνηστος *Γεώργιος* ὁ 1^{ος}, πράγματι ἀληθῆς ναύτης, ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὸ τραχὺ σχολεῖον τοῦ Ἄλλοτε *Ναυτικοῦ* καὶ δὴ εἰς τὰς θαλάσσας τοῦ *Βορρᾶ*, ἔχων δὲ ἐν ἑαυτῷ ἔμφυτον καὶ βαθύτατα ἐρριζωμένον τὸν ἐπαγγελματικὸν ἔρωτα πρὸς πᾶν τὸ ναυτικόν, εἶχεν ἀπὸ νεότητος ἐξοικειωθῆ νὰ ἀντιλαμβάνηται ἀπὸ πρώτης ὄψεως τὸν καλὸν ναύτην καὶ τὸν πρέποντα ναυτικὸν ἀρχηγόν. Κατὰ τὰς μετ' ἀρχηγῶν ξένων στόλων

¹ Ὅρα ἐν τέλει τῆς παρουσίας παράρτημα ὑπ' ἀριθ. 1.

² Ἐξ ἐπιστολῆς πρὸς με καὶ ἀπὸ 1 Φεβρουαρίου 1939 τοῦ πλοιάρχου διευθυντοῦ τῆς Ἱστορικῆς Ἰνστιτούτου τοῦ *Γαλλικοῦ Ναυτικοῦ* κ. *de Carsalade du Pont*.

³ Ἰδὲ τὸ ἐν τέλει τῆς παρουσίας ὑπ' ἀριθ. 1 παράρτημα. Ὡς δὲ ἐξ αὐτοῦ ἐμφαίνεται, τότε ὁ βασιλεὺς *Γεώργιος* ὁ Α' τῷ ἀπένευμε τὸν *Μεγαλόσταυρον* τοῦ *Σωτήρος*.

συναντήσεις του, ἐνησιμίζε νὰ ἐπικοινωνῇ οἰονεὶ ψυχικῶς πρὸς αὐτούς, τερπόμενος νὰ ἀκούῃ τὴν ἰδιογενοῦς λογοτεχνίας ναυτικῆν φρασεολογίαν των, ὅταν δὲ μάλιστα ἦτο αὐτὴ ἠρτυμένη διὰ γαλατικοῦ πνεύματος. Διὰ τοῦτο, τὸ θέλημα τῆς συναναστροφῆς τοῦ *Lejeune*, ἡ ἐρασμιότης τῆς συνομιλίας του καὶ ἡ δεξιότης τοῦ συμμειγνύειν τὴν τέχνην καὶ τὴν ἀνυπόκριτον φαιδρότητα μὲ τὴν σοβαρότητα τῶν ὑποθέσεων — γενικὸν θέμα συνομιλιῶν ἦτο ὡς εἰκὸς τότε ἡ σοβαρότης τῶν ἐν τῇ Βαλκανικῇ ἐξελισσομένων γεγονότων — κατέβλεξαν καὶ κατέκτησαν τὸν βασιλέα, ὅστις κατέστησεν ἀπὸ πρώτης στιγμῆς τὸν *Lejeune* φίλον του, συχνότατα ἐπισκεπτόμενον αὐτόν, διαρκούσης τῆς ἐν Πειραιεῖ ναυλοχίας τῆς γαλλικῆς μοίρας. Ὅταν λοιπὸν μετὰ πενταετίαν, τῷ εἰσηγήθη ὁ Τρικούπης τὴν ἀνάγκην προσκλήσεως ὀργανωτικῶν ἀποστολῶν διὰ τὸν στρατὸν καὶ διὰ τὸ ναυτικόν, ἡ βασιλικὴ σκέψις ἀνέδραμεν ἀμέσως καὶ ἀνευδοιάστως πρὸς τὸν *Lejeune*, καὶ εἰς αὐτόν, καίτοι ἀπὸ τετραετίας ἀπόστρατον, ἔπεσεν ἡ ἐκλογή Του. Οὕτω, παρὰ τὴν γενικότητα τῆς διατυπώσεως ἐν τῷ σχετικῷ νόμῳ,¹ ἀπροσδιορίστως ἀναφέροντι ὅτι ἡ ναυτικὴ ἀποστολὴ θὰ συνέκειτο ἐξ ἀλλοδαπῶν, εἶχε προσυμφωνηθῆ ὅτι οὗτοι θὰ ἦσαν Γάλλοι, καί, καθὼς μοὶ γράφει ὁ διευθυντὴς τῆς Ἱστορ. Ὑπηρεσίας τοῦ Γαλλικοῦ Ναυτικοῦ πλοίαρχος κ. *de Carsalade du Pont*, «ὅλη ἡ ἀλληλογραφία ἢ ἀνταλλαγεῖσα μεταξὺ τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς Γαλλικῆς Ναυτικῆς Ἀποστολῆς δεικνύει σαφῶς ὅτι δὲν ἐπρόκειτο νὰ σταλῇ Γάλλος τις ναύαρχος ἀδιαφόρως, ἀλλ' αὐτὸς ὁ *Lejeune* συγκεκριμένως».

Εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ 1885, ἤρξατο ἡ Ἀποστολὴ τοῦ ἔργου τῆς κατατοπισθεῖσα δὲ εὐθὺς ἀμέσως εἰς τὰ τοῦ τότε ναυτικοῦ μας, καὶ διαγνοῦσα τὰς ἐλλείψεις του καὶ τὰς ἀφορμὰς των, προέβαιεν εἰς τὴν σύνταξιν τῶν δεόντων νομοθετημάτων. Ἀλλὰ καὶ τὰ προσκόμματα δὲν ἐβράδυναν νὰ ἀναφανοῦν. Δεινὴ ἐξεροράγη ἡ κομματικὴ πολεμικὴ κατὰ τοῦ Τρικούπη, ὁ ὁποῖος καὶ παρητήθη τὴν 19 Ἀπριλίου 1885, καθόσον αἱ πρὸ δωδεκαήμερου ἐνεργηθεῖσαι ἐκλογαὶ ἀνέδειξαν νικητρίαν τὴν ὑπὸ τὸν Δεληγιάννην ἀντιπολίτευσιν, ἀναλαβοῦσαν τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τὰς ὑποβολιμαίας λαϊκὰς ἐπικρίσεις τοῦ ἔργου τῆς προκατόχου κυβερνήσεως καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ὑπὸ τὸν *Vausseur* καὶ τὸν *Lejeune* ἀποστολῶν «ὡς δαπανηρῶν καὶ μὴ ὠφελίμων, ἔνεκεν» τῆς στερήσεως τῶν χρημάτων πρὸς διόρθωσιν τῶν παρ' αὐτῶν ὑποδεικνυομένων «ἐλλείψεων». Ἐνῶ δὲ αἱ ἀποστολαὶ ἐξηκολούθουν τὸ ἔργον των, τὰ πέρα τῶν συνόρων γεγονότα², ἤγαγον τὴν κυβέρνησιν εἰς τὴν περιώνυμον καταστάσιν ἐπιστράτευ-

¹ Ἴδὲ σ. 645 καὶ ὑποσημ. 2.

² Οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ σχεδιάσαντες ἀνατροπὴν τοῦ διὰ τοῦ Βερολινείου Συνεδρίου καθιερωθέντος καθεστώτος, ἐξεδίωκον (6 Σεπτεμβρίου 1885) τὸν τοπάρχην τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, τὴν ὁποίαν καὶ κατέλαβεν ὁ βουλγαρικὸς στρατός, προσαρτηθεῖσαν διὰ διατάγματος τοῦ Βάττιμβεργ εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν. Τοῦ σουλτάνου Χαμίτ τοῦ Β' ἀποστέραντος αὐτόβουλον κατὰ τῶν Βουλ-

οιν ἐκείνην, καθ' ἣν ἀνεστάλη ἐπὶ βραχὺ ἡ ἰσχὺς τῶν συμβάσεων τῶν Ὀργανωτικῶν Ἀποστολῶν καὶ ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς τὸν ἀπὸ 20 Ἀπριλίου 1886 διὰ διεθνoῦς στόλου ἀποκλεισμὸν τῶν παραλίων μας. Διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦτον ὁ στρατηγὸς *Bordeaux* γράφει τὰ πλέον ἢ ἀληθοφανῆ ταῦτα¹ « Αἱ ἐλληνικαὶ ἀκταὶ ἐτέθησαν τότε εἰς κατάστασιν ἀποκλειμοῦ ὑπὸ τῶν στόλων τῆς Ἀγγλίας, τῆς Αὐστρίας, » τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Τὴν τελευταίαν σιγμὴν ἠρνήθη ἡ Γαλλία² ὅπως » συμμετάσχη τοῦ μέτρου τούτου καταναγκασμοῦ. Εὐλόγον εἶναι νὰ δίδῃ τις εἰς τὴν » ἀποχὴν ταύτην, εὐτυχῆ τοῦ ναυάρχου *Lejeune* παρέμβαση».

Τοῦ βασιλέως ἀναθέσαντος, εὐθύς ἀπὸ τῆς ἐπομένης 27 Ἀπριλίου, εἰς τὸν Δημήτριον Βάλβην τὴν προεδρείαν ἄχρου κυβερνήσεως, τὴν δὲ 9 Μαΐου εἰς τὸν ἐν τῇ Βουλῇ πλειοψηφήσαντα Χαρίλαον Τρικούπην κανονικῆς τοιαύτης, διέταξεν οὗτος τὴν γενικὴν ἀποστράτευσιν, ἄρσασαν τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ ἐπαναγαροῦσαν τοὺς πρεσβευτὰς εἰς τὰς θέσεις των καὶ τὰς ὀργανωτικὰς ἀποστολάς ἐπὶ τὰ ἔργα των.

Ἡ διάρκεια τῆς παραμονῆς τῆς Ναυτικῆς Ἀποστολῆς, τριετὴς διὰ τῆς συμβάσεως ὀρισθεῖσα, ἔληγε τὴν 25 Δεκεμβρίου 1887. Διὸ καὶ ἡ Ἀποστολὴ εἶχεν ἐγκαίρως παραδώσει τὰ σχέδια τῶν διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ναυτικοῦ ἀναγκαίου τῶν γάρων ἐνέργειαν πρὸς ἐκδόξιν των, τῆς δὲ Εὐρώπης φαινομένης ὡς ἀποκλινοῦσης ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ τετελεσμένου γεγονότος, ἡ μὲν Σερβία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας (14 Νοεμβρίου 1885), εἰσβαλοῦσα ἀλλὰ καὶ ἀποθηθεῖσα ἐντὸς τῶν συνόρων της μετὰ τὴν ἐν Σλιβνίτζα μάχην, ἡμεῖς δὲ συνεχῶς ἐπ' ἀπειλῆ ἐπιστρατεύομενοι, εἴχομεν κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1886 παρατεταγμένον κατὰ μήκος τῆς μεθορίου ἐφεδρομάζωμα 80,000 ἀνδρῶν, « ἐπὶ ποδὸς πολέμου » κατὰ τὴν τότε ἔκφρασιν, τὴν δικαίως ἀλλοστε ἀντικαταστήσαν τὴν γενικῶς συνηθιζομένην « ὑπὸ τὰ ὄπλα », δεδομένου ὅτι δὲν εἴχομεν τότε τόσα ὄπλα. Νέα « ὑπὲρ ἀμέσου δράσεως » ὀμαδικὴ παραφροσύνη, πλουτισμὸς τοῦ λεξικοῦ μας διὰ δύο νέων λέξεων « φιλοπόλεμοι » καὶ « εἰρηνοπόλεμοι », διάψεις προοδοκιῶν βασιθευσῶν εἰς τὴν ἄνοδον τοῦ Γλάδστωνος εἰς τὴν ἀρχὴν, βραχυχρόνιος ἀναστολὴ τῶν συμβάσεων τῶν ὀργανωτικῶν ἀποστολῶν, ἄκαρποι συμβουλαὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Γαλλίας Φρεῦσινὲ καὶ τοῦ πρεσβευτοῦ ντε Μονί, πιέσεις τῶν πρεσβευτῶν καὶ δὴ τοῦ τῆς Μεγάλης Βρετανίας σὲρ Ρούμβολδ εἰς κατιόντας μάλιστα τόνους διπλωματικῆς ἀβρότητος, ἀμφίδοξοι εἰς αὐτὰς ἀπαντήσεις, ἀναχώρησις τῶν πρεσβευτῶν, κήρυξις τῶν παραλίων μας εἰς ἀποκλεισμὸν (26 Ἀπριλίου 1885) ὅστις ἦτο « πραγματικὸς » διὰ τὰ ἀνατολικά παραλία μας καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ ἐξετελεῖτο ὑπὸ διεθνoῦς στόλου ὑπὸ τὸν Ἄγγλον ναύαρχον Ἀλφρέδον δοῦκα τοῦ Ἐδιμβούργου, αὐτὸν ἐκείνον ὃν εἴχομεν ἐκλέξει βασιλέα.

¹ Ἐφημερίς *Le Messager d'Athènes*, εἰς φύλλον ἀριθ. 5011, τῆς 19 Ἰουνίου 1938, σ. 2.

² Ὅταν τὸ θέρος τοῦ 1887 ὁ ἀτμοδρόμων « Ἑλλάς », φέρον τὸς δοκίμους πρὸς ἐκπαιδευτικὸν πλοῦν, προσήγγισεν εἰς Τύνιδα, ὁ κυβερνήτης του Ἡλ. Φ. Κανελλόπουλος, εἰς πρόποσίν του πρὸς τὸν φροῦραρχον συνταγματάρχην *Langlois*, ὑπνήχη καὶ τὸν ἀποκλεισμὸν, εἰπὼν τὰ ἑξῆς: « . . . Une seule nation refuse de participer à cette action odieuse ; c'était la France ». Τὸ σύνολον τῆς προπόσεως ἐγένετο αἰτία διπλωματικῶν παραστάσεων (Ἡμερολόγιον Ποικίλη Στοά, ἸΩΑΝ. Λ. ΑΡΣΕΝΗ, τόμ. ΙΑ', 1895 σ. 35).

νομοθετημάτων ταῦτα ἀνερχόμενα εἰς 21, ἐγένοντο νόμοι τοῦ κράτους ψηφισθέντες ἀπὸ Ἀπριλίου ἕως Δεκεμβρίου τοῦ 1887, καὶ ἐκτελεστικά αὐτῶν διατάγματα. Κατάλογον τῶν νομοθετικῶν τούτων μέτρων, — ὀφειλόμενον εἰς τὸν παλαιὸν συνάδελφόν μου κ. Νικολ. Μαρουδῆν, ὑποναύαρχον οἰκονομικὸν ἐ.ἀ., ὃν ὀλοφύχως εὐχαριστῶ καὶ διὰ τοῦτο— παραθέτω ἐν τέλει τῆς παρούσης, ὡς παράρτημα αὐτῆς ὑπ' ἀριθ. 6. Τὰ σπουδαιότατα τούτων εἶναι τὰ ὑπ' ἀριθμ. 1, 7, 12, 16, 17, 20, δυνάμενα γὰ ἀποτελέσουν, ἔτι καὶ νῦν, δίδαγμα ἐπιτελικὸν εἰς πάντα ἀξιωματικόν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ λήγοντος τοῦ 1888 θὰ κατετάσσοντο οἱ ἐκ τῆς Σχολῆς τῶν Δοκίμων πρῶτοι σημαιοφόροι, ἐκπαιδευμένοι ὡς καὶ οἱ Γάλλοι ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς τῆς Βρέστης, καὶ ἐπειδὴ πρῶτοι οὗτοι θὰ συνέβαλλον εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νεαρῶν ἐκείνων νομοθετημάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐξετελεῖτο ἡ ἐντολή¹ πρὸς ναυπήγησιν τῶν τριῶν θωρηκτῶν μας «Υδρα», «Σπέτσαι», «Ψαρά», ἐξήτησε διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ κυβέρνησις τὴν μέχρι 25 Δεκεμβρίου 1889 παράτασιν τῆς παραμονῆς τῆς Ἀποστολῆς. Οὕτω παρέμειναν ὁ ναύαρχος, λαβὼν ἅμα καὶ τὸν τίτλον τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τοῦ Ναυτικοῦ, ὁ Vidal καὶ ὁ Dupont², τῶν ἄλλων ἀποχωρησάντων.

Ἀμέσως ἀπὸ τοῦ 1889 τὸ ναυτικόν μας ἠλλαξεν ὄψιν. Οἱ ναῦται ἐξεπαιδεύοντο ἐν τῷ ἐν Πόρῳ Προγυμναστηρίῳ κατ' εἰδικότητα, γενόμενοι «πτυχιούχοι», ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ὑπαξιωματικοὶ ὑποχρεούμενοι καὶ εἰς ἀπόκτησιν «πτυχίου ἐπαναληπτικῆς ἐκπαιδύσεως» (*brevet de vétérans*). Δύο μοῖραι συνιστῶντο ἡ μὲν «προπαιδευτικὴ»³ ἐκ τῶν «Β. Ὀλγα» θωρακοδρομῶνος, «Β. Γεώργιος» θωρακοβάριδος, «Ναύαρχος Μιαούλης» εὐδρομῶνος, διὰ τὴν ἐν ὄρῳ προπαιδεύσιν, ἡ δὲ «μοῖρα τῶν γυμνασίων»⁴ ἐκ τῶν ἀτμομυδρομῶνων «Ἀλφειός». «Ἀχελῷος», «Εὐρώτας», «Πηγεῖος», διὰ τὴν ἐν πλῶ ἐκγύμνασιν τῶν πληρωμάτων εἰς τὴν ἰστιοπλοΐαν, ἰδίως δὲ τῶν ἀξιωματικῶν εἰς τὴν στολοδρομίαν καὶ τὰ γυμνάσια ἐλιγμῶν τακτικῆς. Ἡ δευτέρα τῶν μοιρῶν τούτων μάλιστα ἐξετέλεσε γυμνάσια τακτικῆς καὶ στολοδρομίας ἐκταθέντα, τῷ 1890,

¹ Ἰδὲ σχετικὴν σύμβασιν ἐν τέλει, εἰς παράρτημα ἀριθ. 7, κατὰ ἀντίγραφόν τῆς σταλέν μοι παρὰ τῆς Ἱστορ. Ὑπηρεσίας τοῦ Γαλλικοῦ Ναυτικοῦ. Περὶ τῆς ναυπηγήσεως τῶν τριῶν παλαιῶν θωρηκτῶν μας ἔγραψε μελέτην περισιπούδαστον ὁ πλοίαρχος κ. ΓΡΗΓ. ΜΕΖΕΒΥΡΗΣ ὡς ἐν σ. 658 ὑποσημ. 1 ἀναφέρω.

² Ὁ Dupont παρέμεινεν ἐν ὑπηρεσίᾳ καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Lejeune, διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς παραλαβῆς τῶν θωρηκτῶν μας.

³ Ἦτο γνωστὴ παγκοίνως ὡς «Ἀσπρὴ Μοῖρα» ἢ «Λευκὴ Μοῖρα» λόγῳ τοῦ χρωματισμοῦ τῶν σκαφῶν τῶν πλοίων τῆς.

⁴ Ἦτο γνωστὴ παγκοίνως καὶ ὡς «Μαύρη Μοῖρα» ἀπὸ τοῦ χρωματισμοῦ τῶν σκαφῶν τῶν πλοίων τῆς καὶ ὡς «Μοῖρα τῶν Ποταμῶν» ἀπὸ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν. Βραδύτερον ὀνομάζετο ἐπισήμως, ὅσον καὶ ἀτυχῶς, «Συμμορία ἀτμομυδρομῶνων».

μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Καραμανίας, Κύπρου καὶ Συρίας, ὑπὸ τὸ σῆμα τοῦ μοιράρχου-ἀρχηγοῦ Δημητρ. Λάσκαρη, ὅσους κατὰ τὴν νεότητά του ὑπηρετήσε πρὸς ἐκπαίδευσιν εἰς τὸν γαλλικὸν στόλον καὶ ἐπὶ τοῦ «*Inflexible*». Τὸ πρῶτον τότε ἐφωδιάζοντο τὰ πλοῖα διὰ πρεπόντων «ἐμπιστευτικῶν βιβλίων», — δηλαδή τοῦ «σηματολογίου», τῶν «ὀδηγῶν σημάνσεως» τῆς «ναυτικῆς τακτικῆς» τοῦ «τηλεγραφικοῦ σηματολογίου», ὅπερ καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὡς κρυπτογραφικὸς κῶδιξ —, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου καὶ ὑπὸ τὴν παρακολούθησιν τοῦ ναυάρχου *Lejeune* ἐξεδίδοντο τὰ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν «ἀνδρῶν τῶν εἰδικότητων» ἀπαραίτητα «ἐγχειρίδια τοῦ ναύτου»¹· τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐτίθετο ἐν ἰσχύι καὶ ὁ νέος «Κανονισμὸς τῆς ἐπὶ τῶν βασιλικῶν πλοίων Ἐσωτερικῆς Ὑπηρεσίας».

Συγχρόνως πρὸς ταῦτα, ἐξετελεῖτο ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλησιν τοῦ *Duport*, ὅσους ἦτο ὁ δημιουργὸς τοῦ τύπου των, ἡ ναυπήγησις ἐν *le Havre* καὶ *Saint Nazaire* τῶν τριῶν τῷ 1890 καθέλκυσθέντων θωρηκτικῶν μας, ὧν πρῶτον κατέπλευσεν τὸ Σπέτσαι, δεύτερον τὸ Ὑδρα καὶ τρίτον τὸ Ψαρά².

Τὸ 1889, ληξιάσης καὶ τῆς παραταθείσης συμβάσεως, ἡ κυβέρνησις ἐπέμενε διὰ νέαν αὐτῆς παρατάσιν, ὡς τοῦτο προκύπτει ἐκ τοῦ πρὸς τὸν *Lejeune* ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Γ. Ν. Θεοτόκη ἀπευθυνθέντος ἐγγράφου³ τοῦ ὁποίου ἀντίγραφον, ὅπερ ἔχω

¹ Α. Χ. τὸ «Ἐγχειρίδιον τοῦ θωρακίτου» τοῦ πλοιάρχου Ἡλία Φιλίππου Κανελλοπούλου, τὸ τοῦ «Ναύτου Οἰακιστοῦ» τοῦ ὑποπλοιάρχου Κωνστ. Α. Ραυτοπούλου, τὸ τοῦ «Ναύτου τορπιλλητοῦ» τοῦ ὑποπλοιάρχου Ἀλεξ. Σαχτούρη, τὸ τοῦ «Ναύτου πυροβολητοῦ» τοῦ λοχαγοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ Κωνστ. Πεταλά, τὸ τοῦ «Ναύτου πυροβολητοῦ» διὰ τὰ πυροβόλα Καννὲ τῶν θωρηκτικῶν Ὑδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά, τοῦ ὑποπλοιάρχου Κ. Κοτζιά, τὸ «Ἐγχειρίδιον τοῦ ναύτου ὀπλίτου» τοῦ λοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ Λεων. Λαπαθιώτη, κ.α.δ. Τὸ δὲ 1889 ἐτέθη ἐν ἰσχύι ὁ νέος «Κανονισμὸς τῆς ἐπὶ τῶν βασιλικῶν πλοίων ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας», περὶ οὗ ἰδὲ σ. 647 ὑπόσημ. 7.

² Ὅταν τὸ «Ψαρά», ἔτοιμον πλέον διὰ τὸν πρὸς τὴν Ἑλλάδα πλοῦν του, εἶχε προσεγγίσει τὴν 10 Αὐγούστου 1891 εἰς Χερσοῦρον διὰ ζήτημα τοῦ πυροβολικοῦ του, Ἕλληνας ἰδιώτης τὸ ἀπεθαύμαζεν ἀπὸ λέμβου, μὲ στοργὴν πατρὸς ἀπὸ μακρόθεν ἀτενίζοντος τέκνον του· καὶ μὴ ἀνθέξας εἰς τὸν πειρασμὸν, ἐξήτησε τὴν ἄδειαν τοῦ ἀξιωματικοῦ τῆς φνλακῆς ὅπως ἀνέλθῃ καὶ τὸ ἐπισκεφθῇ. Ἦτο δὲ οὗτος πλανώμενός τις εἰς τὴν Ζένην, ἀποδοκιμαστὸς τῆς ψήφου τῶν συμπατριωτῶν του, ἀποκρινόμενος εἰς τὸ ὄνομα Χαρίλαος Τρικούπης. Ὡραία φωτογραφία, ὀφειλομένη εἰς τὸν ἐπι τοῦ θωρηκτοῦ ἀρχικελευστήν μηχανικόν, μακαρίτην Ἀνδρέαν Ζωγράφον, διέσωσε τὴν ἀνάμνησιν τοῦ συγκινητικοῦ ἐκείνου γεγονότος, ἀπεικονίζουσα τὸν δημιουργὸν τοῦ θωρηκτοῦ, μεταξὺ τοῦ κυβερνήτου του Μιλτιάδου Γ. Σαχτούρη καὶ τοῦ ὑπάρχου του Ἑπαμ. Ἀντ. Κριεζῆ.

³ Παρὰ τῶν ἀειμνήστων ναυάρχου μου Ἀριστείδου Ράϊνεκ καὶ κυβερνήτου μου Δημητρίου Ἀργυροπούλου, εἶχον ἀκούσει περὶ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης καὶ τοῦ προκαλέσαντος αὐτὴν λόγου, ὁ ὁποῖος ἀπεσκόπει εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἁρμονικῆς ἐπαφῆς μεταξὺ ὑπουργοῦ καὶ ὀργανωτοῦ, ἥτις εἶχε πολλὴ διαταραχθῆ διὰ τὴν ἀκούλουθον αἰτίαν: Ἀξιωματικοὶ τινες, ἐκ τῶν τότε ἐν τῷ ναυικῷ μας καλλιτέρων, εἶχον τὴν γνώμην ὅτι ἀπὸ τὸ καθ' ὅλα ἄριον ἔργον τοῦ *Lejeune*, ἔλειπε μία ψηφίς, ὄργα-

παρὰ τῆς Ἱστορ. Ὑπηρεσ. τοῦ Γαλλικοῦ Ναυτικοῦ—καθ' ὅσον δὲν ὑπάρχει τὸ σχέδιόν του ἐν τοῖς ἀρχείοις μας¹— παραθέτω ἐν τέλει, ὡς παράρτημα ὑπ' ἀριθμὸν 8. Ἐπὶ τὸ νάυαρχος, πρεσβύτης πλέον καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἀποσυρθῆ εἰς τὴν γενετικῶν του Πικαρδία, ἔστρεξε τέλος νὰ παραμείνῃ εἰσέτι, ἀλλὰ μόνον μέχρι τοῦ 1890, πεπονητῶς ἄλλως τε ὅτι τὸ ναυτικόν, ἰδίως χάρις εἰς τοὺς ἀπὸ τῆς Σχολῆς τῶν Αὐκίμων ἀξιωματικούς, μὲ πολλοὺς τῶν ὁποίων συνειργάζετο ἤδη, ἠδύνατο ἐφεξῆς νὰ προκόψῃ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅπως καὶ ἐγένετο πράγματι. Οὕτω τὴν 25 Δεκεμβρίου 1890 ἀπῆλθε τῆς Ἑλλάδος ὁ *Lejeune*, συγκομίζων τὴν διαρρηθῆν ἐκφρασθεῖσαν ἐκτίμησιν τοῦ βασιλέως καὶ φίλου του, ἀλλὰ καὶ καταλιπὼν τὴν λύπην εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πληρωμάτων, τῶν ὑπαξιωματικῶν², καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τοὺς ὁποίους εἶχε πάντας, καὶ τὸν ἑαυτοῦ ἑπιτελείου τοῦ Ναυτικοῦ. Ἡ ἀπήγησις τῆς σκέψεως αὐτῆς ἔφθασε μέχρι τοῦ ὑπουργοῦ εὐροῦσα εὐμενὲς οὔς, εἰς δύο δὲ ἀξιωματικούς, τὸν ἀντιπλοίαρχον Ἀριστείδην Ράινεκ, προσπλοίαρχον, καὶ τὸν ὑποπλοίαρχον Πάτροκλον Κονιάλην—παρὰ τοῦ πλοίαρχου Β. Ν. κ. Χριστοφόρου Κονιάλη, υἱοῦ του, ἐλληροφροσῆθη ὅτι ἦτο τότε ὁ πατὴρ του ὑπασπιστῆς τοῦ ὑπουργοῦ Γεωργίου Ν. Θεοτόκη—ἔλαχεν ἢ ὑποβολιμαία πρωτοβουλία νὰ θίξῃσιν ἐντέχνως τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς τὸν *Lejeune*, ὡς ἰδίας των τάχα ἐμπνεύσεως σκέψιν. Ὁ πάντοτε πρῶτος νάυαρχος, ὑποπιτεύσας τὸ πρῶγμα, ἐξεμάνῃ καὶ ἀντι ἄλλης ἀπαντήσεως μετέβη εἰς τὸν Τρικούπη, εἰπὼν εἰς αὐτὸν ὅτι, ἂν ἢ πρὸ τῆς λήξεως τῆς συμβάσεως ἀποχώρησις τῆς ἐπιτροπῆς δὲν θὰ ἀπέβαινε εἰς σκάνδαλον ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ συντελεσθέντος ἔργου τῆς, θὰ ἀπεχώρῃ αὕτη ἀμέσως. Δὲν ἐκοπίασεν ὁ Τρικούπη νὰ κατευνάσῃ τὸν ἄκακον ἐκεῖνον νάυαρχον, ὁ ὁποῖος ὅμως τοῦ εἶπε καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιγραμματικῶς δογματικά: Τὸ ναυτικόν σας θὰ εἶναι ἐπὶ μακρὰ εἰσέτι ἔτη ἄωρον διὰ θεσμὸν ἔχοντα ἐκ τῶν προσιτίων προορισμὸν τοῦ ἐκκαμίνευσιν τῶν διὰ τὸ ναυτικόν προοριζομένων μέτρων. Θὰ ἦμην δὲ πολὺ ἀφελής, ἐὰν ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐδημιούργουν καὶ τὸ μέσον τῆς βλάβης τοῦ ἔργου μου. Αὐτὰ τὰ ὁποῖα σὰς εἰσηγήθη καὶ ἐθέσατε ἐν ἰσχύϊ, πρέπει νὰ τὰ ἐφαρμόζητε μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας, ἐπὶ μίαν δεκαπενταετίαν τοῦλάχιστον. Τότε μόνον θὰ ἀρχίσῃ τὸ ναυτικόν σας νὰ ὀρμιάζῃ, ὥστε νὰ ἐπιτρέπεται σκέψις περὶ οὐσιαστάσεως Γενικοῦ ἑπιτελείου—καὶ ὄντως, οὕτω ἐγένετο—ἐὰν ὅμως βιασθῆτε, θὰ καταστρέψετε τὸ ὄλον. Ἡ ἐπιστολὴ δὲ αὕτη, συνεπεῖα ἐντολῆς τοῦ Τρικούπη καὶ παρεμβάσεως τοῦ Βασιλέως γραφεῖσα ἐπανήγαγέ πως ἁρμονίαν τινὰ εἰς τὰς μεταξὺ ὑπουργοῦ καὶ ἀρχηγοῦ τῆς γαλλικῆς ἀποστολῆς σχέσεις.

¹ Καὶ ὅμως ὑπῆρχε τὸ σχέδιον τοῦτο τῷ 1934, ἀφοῦ ἐν μεταφράσει τὸ ἐδημοσίευσεν (ἐν τεύχει 134 τοῦ Φεβρουαρίου 1934, σ. 136 τῆς Ναυτικῆς ἑπιθεωρήσεως) ὁ πλοίαρχος κ. Γρηγ. Μεξεβύρης εἰς περισοπύδατον ἄρθρον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ Ναυτικὸν πρόγραμμα πρὸ πεντηκονταετίας καὶ ἡ Γαλλικὴ Ναυτικὴ Ἀποστολή», ἀσχολούμενον εἰδικῶς εἰς τὰ τῆς ναυπηγήσεως τῶν τριῶν παλαιῶν θεωρητικῶν μας καὶ συμπληροῦν διὰ τοῦτο τὴν, ἐπὶ τῶν ἄλλων θεμάτων στρεφομένην, παροῦσαν πραγματείαν μου. Ὅπως δὲ ἀναζητήσας τὸ σχέδιον τοῦτο πέρυσσι—διότι πρὸ ἡμερῶν μόλις ἔλαβον γινῶσιν τοῦ εἰρημένου ἄρθρου τοῦ κ. Μεξεβύρη—οὐδαμοῦ τὸ ἀνεῦρον. Πάντως ὁ κ. Γρηγ. Μεξεβύρης ἐκ τῶν μεταγενεστέρων ἀξιωματικῶν ὧν, δὲν ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ οὐδὲ καὶ νὰ ὑποπιτεύσῃ τὸν ἵπαγορεύσαντα τὴν ἐπιστολὴν λόγον οὕτε τὴν διὰ τοῦτο ἐπιταγήν, διὸ καὶ ἄλλως ἐξηγεῖ τὴν αἰτίαν τῆς.

² Ἐλάθσαν ἐν τοῖτοις ἐπὶ καιρὸν ποιὰ τις *suī generis* κατὰ τοῦ *Lejeune* δυσφορία. Προήρχετο ὅμως αὕτη ἀπὸ ἀγαθοτάτης ψυχῆς ὄντων, τὰ ὁποῖα ἂν καὶ ἐνεῖχον ἰδιότητος ἀνθρώπου, πιθήκου, καραβόγατου, ψαριῦ καὶ γλάρου καὶ ὑφίσταντο εἰς πάντων τῶν κρατῶν τὰ τότε ναυτικά, εἶχον δια-

σὺν τῷ χρόνῳ, κατακτήσει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑξαετοῦς συνεχοῦς πρὸς αὐτοὺς ἐπαφῆς.

Οἱ καρποὶ τοῦ ἔργου τῆς Γαλλικῆς Ἀποστολῆς ἐγένοντο ἐμφανέστερον ἐκδηλοῦν ὅταν, κατὰ Μάϊον τοῦ 1892, τὰ τρία νέα θωρηκτὰ μας μετὰ τῶν ἀναγκαίων ὑπηρετικῶν των πλοίων, ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην «Θωρηκτὴν Μοῖραν» μας ὑπὸ τόν, ἐπὶ τῶν «Σπετσῶν» ἔχοντα τὸ σῆμά του, θαλερὸν γέροντα ὑποναύαρχον Γεώργιον Ἀγγ. Σταματέλλον, ὅστις εἶχε κατὰ τὴν νεότητά του ὑπηρετήσῃ ἐν τῷ γαλλικῷ στόλῳ καὶ ἐπὶ τοῦ θωρηκτοῦ «*Jemârpres*». Οὐδὲν θὰ εἶχε νὰ φθονήσῃ αὐτὴ ἀπὸ τὰς μοῖρας τῶν μεγάλων ναυτικῶν κρατῶν, εἴτε εἰς ἐμφάνισιν, εἴτε εἰς ἐκπαίδευσιν πληρωμάτων, εἴτε εἰς γυμνάσια, εἴτε εἰς ἐλιγμούς τακτικῆς. Περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου προσεκολλήθη εἰς αὐτὴν καὶ ὁ ἔνδοξος πάρων «Ἀρης» πρὸς ἐκτέλεσιν δεκαπενθήμερων ἐκπαιδευτικῶν πλῶν τῶν τμηματικῶς ἐπιβαινόντων αὐτοῦ ἀξιωματικῶν καὶ πληρωμάτων τῆς Μοῖρας, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Δοκίμων, ἐνῶ οἱ τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος θὰ ἐξησκοῦντο ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος εἰς τὰ τῆς, κατὰ τὸν γαλλικὸν κανονισμόν, ἑσωτερικῆς ἐπὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων ὑπηρεσίας. Δὲν δύναμαι νὰ ἀποσιωπήσω ἀπλῆν τινα, ἀσήμαντον καθ' ἑαυτὴν καὶ φαιδράν, ἀλλὰ καὶ χαρακτηριστικωτάτην συνάμα ἀνάμνησιν, ἐν τῶν κελευσμάτων, τῶν ἀναφρονουμένων τότε ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν τῶν ὑποφραγμάτων, τὸ: «δεῖνα ἡμιτοιαρχία προετοιμασία ἐξόδου! Ἐνδυμασία ἐπιθεωρήσεως θερινῆς», τὸ ὅποῖον ἐπεξήγουν οἱ ὑπαξιωματικοὶ συγχρόνως: «δηλαδὴ μὲ λεζενάκια»¹. Ἡ κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν ναυτῶν μας ὀνομασία αὕτη τῆς θερινῆς

φύγει τὴν ὑπὸ τῶν φυσιοδιφῶν κατὰτάξιν των εἰς συνομοταξίαν ἰδιαίτεραν. Ἦσαν δὲ τὰ ὄντα αὐτὰ εἰς τὰ ὅποια θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε θέσει ἡ φύσις μεμβράνας μεταξὺ τῶν δυντῶν, ὅπως εἰς τὰ στεγανόποδα, οἱ «ὑπαξιωματικοὶ ἀρμένων» τοῦ Ἀλλοτε Ναυτικοῦ μας. Ἡ κατὰ τοῦ *Lejeune* δυσφορία των ὀφείλετο εἰς τὸ ὅτι τοὺς εἶχε βάλει οὗτος διὰ τῶν κανονισμῶν του, ὅχι «τὰ δυὸ πόδια σ' ἕνα παπούτσι» ἀλλὰ παπούτσι σὲ κάθε πόδι. Ὁ φοβερώτερος ἐχθρὸς των ἦτο τὸ ὑπόδημα. Ἀφοῦ καὶ ὅταν σπανιώτατα ἐξήρχοντο εἰς ἄδειαν, τὰ ἀφήρουν κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς λέμβου, διὰ νὰ βραχύνουν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μαρτυρίου. Ἐπὶ τῶν πλοίων πάντοτε ἀνυπόδητοι, ἐκεραυνώθησαν μαθόντες ὅτι ἐν «ὄρμῳ» κατὰ τὰς τετραωρίας των καὶ κατὰ πάσας τὰς ἡμέρας καὶ ὕλας τὰς «ὑπηρεσίας Κυριακῆς», ἔπρεπε νὰ εἶναι «παπουτζωμέν' γκάτ'!». Καὶ ὅταν εἰς τὰ ὑποφράγματα ἤνοιγον τοὺς σάκκους των, διὰ νὰ φορέσουν τὰ ὄργανα τοῦ μαρτυρίου των, ἐξέσπων ἀλβανιστὶ εἰς ὀργίλην στοναχὴν: «Νοὺν νὰ λὲ σὲ ἐδὲ αἰ Λεγένη!» δηλαδὴ «δὲν μᾶς ἀφήνει πειὰ ἡουχους κ' αὐτὸς ὁ Λεγένης!» Λεγένης δὲ ἦτο ὁ Λεζαῖν ἦτο ἀδύνατον νὰ μάθουν τὸ ὄνομά του οἱ καραβόσκνλοι ἐκεῖνοι. Ταῦτα μᾶς διηγεῖτο ὁ προσφιλοῦς μνήμης διδάσκαλός μας τῶν προωρατικῶν ἔργων Γεώργιος Πίπτας, ἀρχικελευστής ἀρμένων, ὁ ὁποῖος καίτοι ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ὑπαξιωματικῶν ἐκείνων, ὑπέκλυψεν ἐν τούτοις σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὰς ἀπὸ τοῦ κανονισμοῦ τοῦ *Lejeune* ὑποχρεώσεις, καὶ εἰς αὐτὰς ἔτι τὰς ἀπὸ τοῦ συρμοῦ μάλιστα.

¹ «Λεζενάκια» εἶχον ὀνομάσει οἱ ναῦταί μας καὶ οἱ ὑπαξιωματικοὶ των τὴν ἐκ τῶν διὰ τοῦ νόμου καθιερωθεισῶν ἐνδυμασιῶν «θερινῆν ἐνδυμασίαν ὑπ' ἀριθ. 1». Συνίστατο δὲ αὕτη— πάντοτε κατὰ τὴν «γλῶσσαν τοῦ καμπουνιοῦ», ὡς ἔλέγετο ἡ πλήρης ἰδιογενῶν λέξεων γλῶσσα ἢ ἐλάουν

των «ένδυμασίας επιθεωρήσεως και ἐξόδου», διετηρήθη ἐπὶ εἰκοσαετίαν μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἀγγλικῶν ἐνδυμασιῶν διὰ τοὺς ναύτας· τοῦτο δὲ εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς διατηρήσεως τῆς ἀναμνήσεως τοῦ *Lejeune* εἰς τοὺς κύκλους τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν πληρωμάτων ἐπὶ ἔτη μετὰ τὴν ἐξ Ἑλλάδος ἀναχώρησίν του.

Ἐκτοτε οὐδέποτε ἔπανσαν ὑφιστάμεναι αἱ δύο μοῖραι, ἧ τε «θωρηκτὴ μοῖρα» καὶ ἡ «μοῖρα γυμνασίων». Κατὰ τὸ ἀπυχὲς 1897, τὸ μέρος τοῦ ναυτικοῦ μας—ὅπως καὶ τὸ τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ τῷ 1870—ὑπῆρξε τόσῳ σιωπηρὸν ὅσῳ καὶ καρποφόρον, δεδομένου ὅτι ἄνευ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου τῆς Ἀποστολῆς, τόσον εἰς ἀπόκτησιν μονάδων ὅσον καὶ εἰς ὀργάνωσιν, δὲν θὰ κατεῖχεν ἡ Ἑλλάς τὴν ἐν τῷ Αἰγαίῳ κυριαρχίαν.

Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν πληρωμάτων καὶ τῶν ἀξιωματικῶν, πολλοὺς τῶν ὁποίων ἐκ περιτροπῆς ἐφιλοξένησε τὸ γαλλικὸν ναυτικὸν πρὸς τελειότεραν των ἐκπαίδευσιν ἐπὶ τῶν πλοίων τῶν στόλων του, ἐσυνεχίζετο ἀδιαπτώτως καὶ ἡ περὶ τοῦ ναυτικοῦ μας ἐντύπωσις, εἰς τὸ κριτήριον τῆς διεθνoῦς ναυτικῆς γνώμης, ἦτο ἀρίστη. Ὡς εἰκὸς ὅμως, ἡ πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν ἐξέλιξις τῆς προόδου τῆς ναυτικῆς ἐπιστήμης¹ ἐνεφάνιζε τὸ ἔργον τῆς Γαλλικῆς Ἀποστολῆς, τέταρτον αἰῶνος μετὰ τὴν ἀναχώρησίν της, μὴ ἐπαρκoῦν ἐφεξῆς. Δύο δὲ προσπάθειαι ἐγένοντο, ὅπως καὶ εἰς τὸ ναυτικὸν μας ἐφαρμοσθῶσι τὰ ἐν τοῖς ἄλλοις ναυτικοῖς καινουργηθέντα· ἡ μὲν πρώτη τὸ 1907, μὴ πραγματοποιηθεῖσα², ἡ δὲ δευτέρα τῷ 1910 ἀρίστους καρποὺς

οἱ ναῦταί μας κατὰ τὰς ἐπὶ τοῦ «προστέγου» ἀναπαύσεις των—ἀπὸ τὴν «ἄσπρη λινὴ μπελαμάνα ἂ λὰ Λεζαίν» μὲ τὴν «μαβιά μπορντούρα» της κάτω καὶ μὲ τὴν «μπλὲ κολαρίνα» της, ἀπὸ τὴν «φρανέλλα μὲ τίς ἀσπρογάλανες ρίγες», ἀπὸ τὴν «μαύρη καλαμάτα», τὸ μεταξωτὸν μανθῆλιον δηλαδὴ, ἀπὸ τὴν «λιγαδούρα» καὶ ἀπὸ τὸ «ἄτσεπο», τὸ πανταλόνιον δηλαδὴ.—Ὁ Λεζαῖν εἶχε ψυχολογήσει ὅτι ἡ ὑπαρξις τσεπῶν ἔκαμνε τοὺς ναύτας νὰ περιπατοῦν μὲ τὰς χεῖρας ἐν αὐταῖς, ὅτι δὲ τοῦτο καθίστα αὐτοὺς ραθυμούς· εἶχεν ἀπαγορεύσει λοιπὸν τὴν κατασκευὴν τσεπῶν εἰς τὰ πανταλόνια καὶ διέταξε νὰ ραφῶσιν ὅσαι ὑπῆρχον.—Δηλαδὴ, πλήρη τὴν θερινὴν «ένδυμασίαν ἐπιθεωρήσεως καὶ ἐξόδου» πλὴν τοῦ «ἄσπρου κούκου μὲ τὸ κόκκινον πομπόνι» ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν εἰσαχθῆ διὰ τοὺς ναύτας μας, καθόσον διετηρήθη ὁ παλαιὸς ἰδιότυπος τῶν ναυτῶν μας πιλίσκος, ὁ διὰ τοῦ Β. Α. τῆς 3 Νοεμβρίου 1833 καὶ 26 Δεκεμβρίου 1864 καθορισθεὶς καὶ τοῦ ὁποῖου τὸ σχῆμα εἶχεν ἀρέσει εἰς τὸν Λεζαῖν.

¹ Α. Χ. εἰς τοὺς τύπους τῶν πλοίων καὶ τὰ μέσα προώσεως αὐτῶν· εἰς τὸ πυροβολικόν, τὰ μέσα μετρήσεως τῶν ἀποστάσεων καὶ τὰ τῆς διεθνύνσεως τῆς βολῆς· εἰς τὰς τορπίλλας, ἀπὸ πάσης πλευρᾶς· εἰς τὰ μέσα συνεννοήσεως, τόσον διὰ τῶν σημάτων ὅσον καὶ διὰ τῶν ἐρτζιανῶν κυμάτων κ. ἄ.

² Τὴν εἰς ταύτην πρωτοβουλίαν ἔσχεν ὁ ἀέμνηστος Γεώργιος ὁ Α΄, παρακαλέσας τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Γαλλίας καὶ προσωπικὸν του φίλον Γ. Κλεμανσώ, ὅπως ὑποδείξῃ κατάλληλον ὀργανωτὴν διὰ τὸ ναυτικὸν μας, ὡς ἀρχηγὸν ἀποστολῆς. Ἡ ἐκλογή συνέπεσεν εἰς τὸν δις ἀρχιναυαρχεῦσαντα τῶν γαλλικῶν στόλων Ernest Fournier, ἀμέσως κατελθόντα εἰς Ἑλλάδα ἰδιωτικῶς, ἐμβριθῶς ἐξετάσαντα τόσον τὰ τοῦ ναυτικοῦ μας ὅσον καὶ τοὺς σκοποὺς εἰς ὧν τὴν πραγματοποίησιν θὰ ἀπεσκόπει τοῦτο, καὶ ὑποβαλόντα τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ κυβερνήσει μακρὸν ἐμπιστευτικὸν ὑπόμνημα, διὰ

ἀποδώσασα καὶ ἐξακολουθοῦσα νὰ ἀποδίδῃ, χάρις εἰς τὸ ἔργον τῶν βρετανικῶν ὀργανωτικῶν τοῦ Ναυτικοῦ μας Ἀποστολῶν, διὰ τὰς ὁποίας θὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν εὐμένειαν τῆς Ἀκαδημίας, δι' ἀνακοίνωσίν μου κατ' ἄλλην τιὰ τῶν συνεδριῶν αὐτῆς. Νομίζω ἐν τούτοις, ὅτι δύνamai ἀπὸ τοῦδε νὰ ἐξάρω τὸ ἀλληλένδετον τῶν ἔργων ἀμφοτέρων τῶν ἑτεροεθνῶν ἀποστολῶν ἐκείνων, τῆς ὑπὸ τὸν *Lejeune* γαλλικῆς καὶ τῆς, μετὰ τέταρτον περίπου αἰῶνος ἐπακολουθησάσης, ὑπὸ τὸν ναύαρχον *Lionel Tuffnel* πρώτης τῶν Ἀγγλικῶν Ἀποστολῶν καὶ τῶν ἐπακολουθησασῶν κατόπιν.

Εὐθὺς ἅμα τῇ καθόδῳ τῆς ὑπὸ τὸν *Tuffnel* Ἀγγλικῆς Ἀποστολῆς, λήγοντος τοῦ 1910, ἄρδην μετεβλήθησαν τὰ ἕως τότε ἐν τῷ ναυτικῷ μας ἰσχύοντα, καὶ δὴ οἱ κανονισμοὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας, καὶ τὸ σύστημα τῶν σημάνσεων, καὶ τὰ ἄρθρα τῆς ναυτικῆς τακτικῆς, καὶ τὸ ἐν στολοδρομίᾳ ἐλίτεσθαι. Ἄν ὅμως οὐδεμίαν προεκάλεσε δυσχέρειαν ἢ εἰσαγωγή τῶν καινοτομιῶν τούτων καὶ ἄν, ἀντιθέτως μάλιστα, ἠδυνήθη ὁ Ἄγγλος ναύαρχος - ὀργανωτῆς νὰ ἐπιτύχῃ ἀπροσκόπτως, ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων, τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τῶν ἀγγλικῶν συστημάτων, τοῦτο ὠφείλειτο ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν περιωπὴν τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ τότε ναυτικοῦ μας, ἢ ὁποία πάλιν ἀπετέλει τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ ἔργου, διὰ τὸ ὁποῖον ἐμόχθησεν ἡ πρώτη Γαλλικὴ Ἀποστολή. Καὶ δὲν ἀποτελοῦν ἐκφράσεις ἀβρότητας μόνον, ἀλλὰ ἀλήθειαν πραγματικὴν, τὰ ὅσα, μὲ τὴν χαρακτηρισίζουσαν τοὺς Ἄγγλους ἀξιωματικούς εὐθυδικίαν, εἶπε μέλος τῆς πρώτης Ἀγγλικῆς Ἀποστολῆς πρὸς τὸν στρατηγὸν *Bordeaux*: «τὸ ἐλληνικὸν Ναυτικὸν ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὰς παραδόσεις. Ἄλλ' ἀπὸ ἀπόψεως τῆς » ὑπὸ τῶν κανονισμῶν διαρροθμίσσεώς του, πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ καλῶς ἔχον προέρχεται » ἀπὸ τῆς παλαιᾶς Γαλλικῆς Ἀποστολῆς»¹ ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὸν αὐτὸν στρατηγὸν ἐτόνιζεν ὁ ἀείμνηστος Γεώργιος ὁ Α', ἐξαίρων μετ' ἐκδήλου εὐμενείας τὸν ναύαρχον *Lejeune* καὶ τὸ ἔργον του, ὅπως καὶ ὁ ναύαρχος Κουντουριώτης, καθὼς ἐν ἀρχῇ εἶπον.

Ἄς παγιωθῇ ἐν ταῖς παραδόσει τοῦ Ναυτικοῦ μας ἐγγνώμων καὶ ἀνεξίτηλος εἰς τὰς ἐπιγιγνομένας γενεὰς τῶν ἀξιωματικῶν του ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἔργου τῆς

τοῦ ὁποίου ἐτονίζετο, ὡς μόνῃ δι' ἡμᾶς ἐνδεδειγμένη, συγκρότησις ναυτικῆς δυνάμεως ἐκ μικρῶν ἐδδρόμων μεγάλης ταχύτητος, ἐξ ἀντιορπιλικῶν ὠκεανίου τύπου καὶ ἐξ ὑποβρυχίων. Πρὸς τὸ ὑπόμνημα τοῦτο εἶχον ταχθῆ ὁ τε βασιλεὺς καὶ ἡ κυβέρνησις, οὐχὶ ὅμως καὶ οἱ ἀξιωματικοί, πλὴν ὀλίγων, οὔτε ἡ κοινὴ γνώμη, ἐπηρεασθεῖσα ἀπὸ τῆς ἀρθρογραφίας τοῦ τύπου καὶ ἀπ' αὐτῶν ἔτι τῶν θεατρικῶν ἐπιθεωρήσεων. Οὕτω ἐματαιώθη ἡ προσπάθεια ἐκείνη, λόγῳ τοῦ σάλου δν ἤγειρε παντοῦ καὶ μόνον τὸ ἄκουσμα τῶν λέξεων «ἐλαφρὸς στόλος».

¹ «... ayant l'occasion d'un entretien avec un officier Anglais, membre de la Mission navale, » je me rappelle qu'il resuma ainsi son opinion: La Marine Grecque a des pratiques et des traditions » en elle, mais en effet de réglementation, tout ce qui est bien, vient de l'ancienne Mission Française.—Général Bordeaux (ἐκ τοῦ «Le Messager d'Athènes» ἀριθ. 5011 τῆς 19 Ἰουνίου 1938).

πρώτης Γαλλικῆς Ἀποστολῆς καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀρχηγοῦ της, ναυάρχου *Lejeune*¹.

¹ Ὁ διευθυντὴς τῆς Ἱστορικῆς Ὑπηρεσίας, τερομαίζει τὴν πρὸς με ἀπὸ 1 Φεβρουαρίου 1939 ἐπιστολὴν του ὡς ἀκολούθως «... en vous adressant mes remerciements de camarade, pour tout ce que vous ferez, pour faire revivre la figure de notre vieil amiral, auprès les jeunes générations d'officiers de la Marine Royale Hellénique».

Εὐτυχῆς τῇ ἀληθείᾳ θὰ ἦμην, ἂν ἡ παροῦσα προσπάθειά μου ὑπῆρξε κατὰ τι ἀνταξία τῆς εὐχῆς ταύτης τοῦ εὐγενοῦς συναδέλφου μου, ἡ ὁποία δὲ εἶναι καὶ κοινὸς πάντων τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ μας πόθος. Ἄν ποτε δὲ ἤθελεν ἰδρυθῆ παρ' ἡμῶν «Μουσεῖον τοῦ Ναυτικοῦ», αἱ προσωπογραφίαι τῶν ἀρχηγῶν τῶν ὀργανωτικῶν ἀποστολῶν καὶ ἡ τοῦ ναυάρχου *Laurent-Joseph Lejeune* πρώτη, θὰ ἦσαν ἐκεῖ εἰς τὴν πρέπουσαν θέσιν των.

(ΕΠΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ
ΟΚΤΩ ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑΤΑ)

Ο ΝΑΥΑΡΧΟΣ LAURENT JOSEPH LEJEUNE (1817-1895)
ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ 1885-1890

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ 1^ο

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΜΗΤΡΟΥ ΤΟΥ:

*LEJEUNE, Laurent, Joseph**né le 24 Août 1817 à Amiens.**Entré au service le 22 Juin 1837.**Enseigne de Vaisseau auxiliaire, 1844.**Enseigne de Vaisseau entretenu, 1er Février 1846.**Lieutenant de Vaisseau, 7 Septembre 1850.**Capitaine de frégate, 2 Décembre 1854.**Capitaine de Vaisseau, 27 Janvier 1864.**Contre-Amiral, 3 Août 1875.**Chevalier de la Légion d'honneur, 17 Octobre 1844.**Officier de la Légion d'honneur, 2 Octobre 1855.**Commandeur de la Légion d'honneur, 11 Août 1869.**Grand Officier de la Légion d'honneur, 7 Juillet 1887.***Embarquements***«Astrolabe», 1837, 38, 39 - (Voyage de découverte de Dumont d'Urville).**«Uranie», 1844 - 46 - (Campagne du Pacifique; Marquises et Tahiti).***Commandements***L'«Aigle», 1857 à 1858 Le «Magenta», 1868 à 1870**La «Tonnante», 1859 La «Valeureuse»**Le «Cassini», 1859 à 1862 La «Revanche», 1870 - 1871**Le «Duperré», 1865 - 1866 L'escadre en sous-ordre, 1877, 1878, 1879¹**Blessé d'un coup de feu à l'épaule gauche au combat de Punaia (Tahiti)
30 Mai 1846.**L'Amiral Lejeune est mort à Amiens en 1895, sans postérité.*

¹ Pendant la durée de ce commandement, et au cours d'une visite de sa division au Pirée, le 1er Août 1878, S.M. le Roi de Grèce remit à l'Amiral Lejeune le grand cordon de l'«Ordre du Sauveur» de Grèce.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ 1^α

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΝ ΤΟΥ DUMONT D'URVILLE ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΑΥΤΟΥ LEJEUNE

Extrait des Archives Centrales de la Marine

*Corvette l'«ASTROLABE»**Commandée par Mr. Dumont d'Urville, Capitaine de Vaisseau.*

Le soussigné certifie que le nommé Lejeune (Joseph) a servi à bord de l'«Astrolabe» comme matelot de 2ème et de 1ère cl., remplissant les fonctions de gabier, patron du canot du Commandant et d'instituteur de l'École Élémentaire; il a fait en cette qualité une campagne de circumnavigation dans les années 1837, 38, 39 et 40.

Lejeune a toujours eu une bonne conduite et il est bon à tout, dans les diverses fonctions qui lui ont été confiées, il a toujours mérité l'estime et les éloges de ses Chefs.

C'est pourquoi je lui délivre le présent certificat, comme témoignage de satisfaction.

*Fait au port de Toulon, le 5 Xbre 1840.**Le Lieutenant de Vaisseau chargé du détail**Signé: (Illisible).**Vu et approuvé par le**Capitaine de Vaisseau commandant l'Expédition.**Signé: Dumont d'Urville.***Pour copie conforme:***Paris, le 24 Janvier 1939*Le Capitaine de Frégate *Barbier*

Chef de la Section historique,

(signé)

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ 2^ο

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΜΗΤΡΩΟΥ ΤΟΥ MARIE-LÉON VIDAL

*né le 4 Décembre 1842 à Grasse (Var)**École Navale, 3 Octobre 1859.**Capitaine de frégate, 31 Décembre 1884.**Capitaine de vaisseau, 10 Juin 1892.***Commandements**

La «Caledonienne», 1879-1880 — La «Dives», 1880-1881 — Le «Saint-Louis», 1891 — L'«Indomptable», 1897-1898 — La «Foudre», 1900-1902.

Auteur de nombreux travaux scientifiques concernant:

L'aberration de la lumière — Les déviations des compas — La météorologie — Le tracé des hélices — La tactique navale — Les applications de la géométrie et de la mécanique dans diverses questions intéressant la Marine.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ 3^{ov}

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΜΗΤΡΩΟΥ ΤΟΥ ΑΔΟΡΦΕ-FRANCOIS-EUGÈNE DUPONT

né le 1er Avril 1840 à Manstelour (Seine et Oise)

*Ingénieur Génie Maritime — Ancien élève de l'École Polytechnique, 1859.
— Ingénieur de 3ème cl., 19 Juillet 1881. — Retraité sur sa demande le 27 Juillet 1892.*

Auteur d'une étude sur la déviation du compas et d'un ouvrage sur les bois. — Envoyé en mission au Japon de 1874-1877.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ 4^{ov}

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΜΗΤΡΩΟΥ ΤΟΥ PRAUBERT (PIERRE-MARIE)

né le 5 Mars 1835 à Indret (Loire - Inférieure).

Commissaire-adjoint le 29 Janvier 1879. Chevalier de la Légion d'honneur le 25 Juillet 1879. Demande sa retraite en 1893.*

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ 5^{ov}

EXTRAIT DES ARCHIVES CENTRALES DE LA MARINE

(COPIE)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΠΛΟΙΑΡΧΟΥ - ΩΚΕΑΝΟΠΟΡΟΥ LEJEUNE

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΥΠΟΥΡΓΟΝ BARON ROUSSIN ANTINAYARXON

*Paris, le 18 Mars 1843**Monsieur l'Amiral, Ministre de la Marine et des Colonies (Vice-Amiral Baron Roussin) Paris.**Amiral,*

Destiné par mes parens à la profession médicale, je ne pus entrer à temps dans la carrière de la Marine Royale qui fut toujours l'objet de mes désirs, dès l'enfance. Ce ne fut qu'à l'âge de seize ans, après avoir terminé mon éducation dans une des meilleures institutions de Paris, que ma famille convaincue de l'inutilité de la résistance opposée à une vocation comme la mienne me permit d'embrasser enfin la profession maritime, à laquelle j'étais appelé par goût et par tempérament. Mais il était déjà trop tard pour être admis à l'école

* Χαρακτηριστικόν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀξιωματικοῦ τούτου, εἶναι ὅτι ἐπαρρημοφορήθη μετὰ ἐπὶ μόλις μῆνας ἀπὸ τῆς κατατάξεώς του.

navale, et je fus contraint de débiter dans la Marine du commerce, dans laquelle j'ai accompli quelques longs voyages, après avoir échoué dans le concours ouvert pour le Vaisseau école en 1833.

En 1837, à l'annonce du voyage de Monsieur Dumont d'Urville, le désir de faire une campagne hasardeuse me fit aisément soumettre aux privations de la position infime de matelot; je quittai le cours de mes voyages dans la Marine marchande et je fus admis d'emblée dans un Équipage d'élite. Je fus même désigné peu de temps après pour remplir les fonctions de Chef de la grande hune et de patron du canot du Commandant. C'est en cette qualité que j'ai accompli la longue campagne de l'«Astrolabe», campagne funeste à tant de mes compagnons qui y perdirent la vie et pendant laquelle j'eus le bonheur de me faire remarquer de mes chefs, et particulièrement du Commandant, qui devint pour moi un véritable père, comme le prouvent les lettres qu'il a bien voulu m'adresser jusqu'à l'époque fatale, qui a marqué le terme de son existence et de celle de toute sa famille.

Au retour de l'«Astrolabe» à Toulon, j'obtins un congé dont je profitai pour me préparer à subir les épreuves imposées à l'obtention du brevet de Capitaine au long-cours. Je m'occupai surtout avec ardeur de l'étude de la levée des cartes et des plans hydrographiques, dans l'espérance de pouvoir mettre un jour à profit ces connaissances utiles, dans les parages inexplorés de notre globe. J'avais alors aussi l'espoir fondé de me faire admettre dans la Marine Royale. Monsieur le C-A d'Urville m'avait fait entrevoir qu'on ne refuserait peut-être pas une aussi légère faveur à ses longs services. Malheureusement, je venais à peine de subir mes examens de Capitaine au long-cours, lorsque l'horrible catastrophe du 8 Mai¹ vint plonger la France entière dans la stupeur, et me fit perdre à la fois un protecteur, un Chef qui avait bien voulu me donner des témoignages d'intérêt et m'assurer de son appui pour applanir les difficultés de mon entrée dans les rangs des Officiers de Marine.

Désormais seul, sans Protections efficaces, j'ai senti le découragement remplacer les vifs désirs que j'éprouvais d'atteindre le but de mes efforts constants. Me sentant un dégoût prononcé pour la Marine Marchande, je refusai de beaux Commandements qu'on m'offrit au Havre. Pendant quelque temps, je pus concevoir l'espoir de pouvoir obtenir la faveur que j'ambitionne, en consacrant quelques années à recueillir des documents intéressans dans l'Océanie

¹ Πρόκειται περί τοῦ δυστυχήματος τοῦ σιδηροδρόμου τῶν Βεροσλιῶν, καθ' ὃ ὁ ναύαρχος Dumont d'Urville καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπιβάται εὗρον τὸν θάνατον, τὴν 8 Μαΐου 1842.

qui eussent pu me faire accorder comme récompense la position qui est l'objet de mes vœux, mais ici encore la fortune m'a été contraire.

La Société des Missions de France m'avait offert le commandement d'un bâtiment spécial, destiné à visiter les différents points occupés par les Missionnaires dans l'Océan Pacifique, et chargé d'explorer en même temps les portions non reconnues encore des vastes archipels qu'il renferme, mais le Gouvernement ayant mis à la disposition de la Société des Missions un navire de guerre, mes plus belles, mes seules chances pour l'avenir furent encore détruites.

Il ne me reste plus, Amiral, qu'à implorer votre haute bienveillance. Inconnu de vous, privé du Protecteur qui eût pu plaider ma cause, j'ai uniquement recours à votre condescendance; c'est dans ce sentiment que je puise le courage de vous prier d'accorder à la mémoire de Monsieur d'Urville ce que vous n'auriez peut-être pas refusé à ses services pendant sa vie. Je ne me dissimule pas, combien sont grandes les difficultés à vaincre pour arriver au but que je me propose; je n'ignore point que les obstacles sont nombreux. Vous seul pouvez les applanir et c'est en faisant un appel à toute votre indulgence que j'ai l'honneur de présenter à votre Excellence, toutes les conditions exigées pour être appelé au service en qualité d'Enseigne auxiliaire. En m'appelant au service, les règlements en vigueur échangent mon brevet de Capitaine au long-cours en celui d'Enseigne auxiliaire, et vous me rendriez, Amiral, le plus heureux des hommes si Vous daigniez consentir à me faire lever en cette qualité. Plus d'un antécédent autorise cette mesure; dans plusieurs de nos Colonies bon nombre d'auxiliaires sont employés pour le service local, et tous n'ont peut être les titres que je puis offrir.

Les vides nombreux du cadre des Enseignes de Vaisseaux ont dans ces derniers temps amené les nominations de plusieurs de ces officiers auxiliaires à l'entretien, ainsi que celui de plusieurs sous-officiers à la suite d'un examen. Ces choix me donnent la hardiesse d'espérer que Votre Excellence prendra en considération mes services passés, l'approbation constante de mes chefs, mes habitudes de discipline, mon grade de Capitaine au long-cours. Et si l'appel au service en qualité d'auxiliaire paraissait impraticable pour le moment, et qu'on voulut m'accorder de subir l'examen imposé aux maîtres âgés de moins de trente ans admis à faire preuve de capacité pour le grade d'Enseigne, les connaissances dont je puis faire preuve ne sont pas inférieures à celles du programme.

Jeune de vingt-cinq ans, fort, doué d'une constitution à l'épreuve des plus

grandes fatigues et de tous les climats, trop accoutumé à l'obéissance et la discipline envers mes supérieurs pour ne pas savoir commander avec modération et avec fermeté à mes inférieurs, placé par ma fortune dans une position indépendante, j' n'ai qu'un désir, celui de servir mon pays, et de suivre la carrière qui a toutes mes sympathies et que vous avez parcourue, Amiral, avec tant d'illustration. Si jamais la Marine était appelée à jouer un rôle important dans les mers de l'Océanie, où, déjà, le pavillon national flotte sous vos auspices, j'ose me prévaloir de mes études, de ma connaissance des lieux, des notions que j'y ai puisées, pour penser que mes services et mon dévouement pourraient être de quelque utilité. Ma profonde reconnaissance serait une garantie infaillible, du zèle et de l'ardeur que j'apporterai au service.

Daignez excuser, Amiral, un aussi long exposé, mais j'ai dû vous exprimer toutes les causes qui militent en ma carrière, faveur, car votre décision n'influera pas seulement sur ma carrière, mais elle agira aussi puissamment sur le reste de mon existence.

*Je suis avec le plus profond respect,
de votre Excellence*

Le très-humble et très-obéissant serviteur

LEJEUNE

Capitaine au Long-cours

R. Grenelle St. Honoré, Hôtel de Lyon.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ 6^{ον}

ΤΑ ΚΑΤΑ ΠΡΟΤΑΣΙΝ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΗΘΕΝΤΑ ΔΙΑ ΤΟ Β.Ν. ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ¹

1. Νόμος ,ΑΥΉ' τῆς 28 Μαΐου 1887 «Περὶ κατωτέρας ἐκπαιδύσεως ἐν τῷ Πολεμικῷ Ναυτικῷ» (Ἐφ. Κ. 138α', σελ. 475 — Ν. Σ. Ἐργ. Ε', β, 813). Διὰ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου νόμου συνέστη τὸ «Κεντρικὸν Προγυμναστήριον» ἐν Πόρῳ.
2. Νόμος ,ΑΧΜ' τῆς 9 Ἰανουαρίου 1888 «περὶ ὁρίου ἡλικίας τῶν ἀξιωματικῶν Β.Ν.» (Ἐφ. Κ. 8α, σελ. 41 — Ν. Σ. Ἐργ., Ε', β, 784).
3. Νόμος ,ΑΥΖ' τῆς 28 Μαΐου 1887 «περὶ καταστάσεως τῶν ὑπαξιωματικῶν τοῦ Β.Ν.» (Ἐφ. Κ. 139α' σελ. 491 — Ν. Σ. Ἐργ. Ε', α, 377).
4. Νόμος ,ΑΥΝ' τῆς 26 Μαΐου 1887 «περὶ ἀποζημιώσεων τῶν ἀξιωματικῶν τῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐκπλεόντων πολεμικῶν πλοίων» (Ἐφ. Κ. 131α' σελ. 425. Ν. Σ. Ἐργ. Ε', α, 540).
5. Β. Α. τῆς 4 Ἰουνίου 1887 «περὶ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ νόμου ΑΥΠΓ' κλπ.» (Ν. Σ. Ἐργ. Ε', α, 545).

¹ Ν. Σ. Ἐργ. = ΒΑΣΙΛ. ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΡΗ «Ναυτικὸς Συνέκδημος». Ἐφ. Κ. = Ἐφ. Κυβερνήσεως.

6. Νόμος ,ΑΥΙΙΓ' τῆς 26 Μαΐου 1887 «περὶ μισθοδοσίας καὶ τροφοδοσίας τῶν τεχνιτῶν τῶν Συνεργείων τοῦ Ἐργοστασίου τοῦ Β. Ναυστάθμου» (Ἐφ. Κ. 134α', σελ. 447 — Ν. Σ. Ἐργ. Ε', α, 542).
7. Νόμος ,ΑΥΗΘ' τῆς 28 Μαΐου 1887 «Περὶ Ναυτικῆς στρατολογίας» (Ἐφ. Κ. 139α' σελ. 477 — Ν. Σ. Ἐργ. Ε', β, 737).
- Αἰὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου τούτου ὡς καὶ τοῦ νόμου ,ΑΦΣ' (ἀρ. 16 καὶ 17) εἶχεν ἰδρυνθῆ παρα τῶ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργείῳ «Γραφεῖον πληρωμάτων» ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ τότε ἀνθυποφροντιστοῦ Χαρ. Παπαδοπούλου ἔχοντος βοηθὸν τὸν μόλις καταταγέντα ὑπολομιστὴν (τὸν ἤδη ὑποναύαρχον ἐ. ἀ. καὶ πολῦτιμον φίλον μου) Νικόλαον Μαρουδῆν, ἀμφοτέρων τῆς ἐκλογῆς τοῦ Λεζαίν, ὁ ὁποῖος ἤρχετο τακτικώτατα καὶ καθωδῆγει αὐτοὺς εἰς τὰ τῆς τηρήσεως τῶν βιβλίων, ἐν οἷς ἀνεγράφετο ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ ναυτῶν κατ' εἰδικότητα καὶ κατὰ κλάσεις, ὡς καὶ τῶν μεταβολῶν ἕως κατὰ τριμηρίαν ὁ Ναύσταθμος ὑπέβαλλεν. Οὕτω ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν προέκρυπτον οἱ ἀριθμοὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἐμφύχου ὑλικοῦ, πραγματικοὶ μὲν διὰ τοὺς ὑπηρετοῦντας, θεωρητικοὶ δὲ διὰ τοὺς ἐφέδρους, τῆ βοηθείᾳ βιβλίων δι' ἕκαστον ἔτος ναυτικῆς ἀπογραφῆς, ἀπὸ τῶν ἀναγραφῶν τῶν ὁποίων ἐξεπίπτοντο, διὰ τὸν κατὰ τὸ δυνατὸν προσεγγίζοντα προσδιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐφέδρων, ποσοστὰ 10% - 15% λόγῳ θανάτων, ποικίλλοντα δὲ κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἀπογραφῆς.
8. Νόμος ,ΑΧΔ' τῆς 19 Δεκεμβρίου 1887 «περὶ τροποποιήσεως τοῦ νόμου ,ΑΥΘ'» (Ἐφ. Κ. 347α' σελ. 137 — Ν. Σ. Ἐργ. Ε', β, 758).
9. Νόμος ,ΑΦΟΖ' τῆς 11 Δεκεμβρίου 1887 «περὶ συστάσεως Ναυτικοῦ Νοσοκομείου καὶ Θεραπευτηρίου» (Ἐφ. Κ. 336α' σελ. 1334 — Ν. Σ. Ἐργ. Ε', β, 981).
10. Νόμος ,ΑΧΥ' τῆς 19 Δεκεμβρίου 1887 «περὶ ἀποζημιώσεων καὶ ὁδοιπορικῶν ἐξόδων τῶν ἀνδρῶν τοῦ κατὰ θάλασσαν στρατοῦ» (Ἐφ. Κ. 347α', σελ. 1378 — Ν. Σ. Ἐργ. Ε', β, 620).
11. Β. Δ. 9 Φεβρουαρίου 1888 «περὶ ἐκτελέσεως νόμου ,ΑΧΥ'» (Ἐφ. Κ. 42α' σελ. 207 — Ν. Σ. Ἐργ. Ε', β, 620).
12. Νόμος ,ΑΥΠΑ' τῆς 28 Μαΐου 1887 «περὶ τῆς ἐπὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων Οἰκονομικῆς Ὑπηρεσίας» (Ἐφ. Κ. 132α, σελ. 429 — Ν. Σ. Ἐργ. Ε', α, 566).
- Ὁ ἀείμνηστος Βασίλ. Ἐργαστηριάδης ἀνώτερος ἀρχιφροντιστῆς καὶ ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Ν. Λοκίμων καθηγητῆς μου τοῦ μαθήματος τῆς ἐπὶ τῶν Β. πλοίων οἰκονομικῆς Ὑπηρεσίας, μᾶς εἶπε κατὰ τινα τῶν παραδόσεων του ὅτι ὁ Λεζαίν, εὐθὺς ἅμα τῇ καθόδῳ του, ἐζήτησε γὰ τῶ παραδοθῶσι μεταφράσεις πάντων τῶν διεπόντων τὸ Β. Ν. νόμων καὶ Β. Δ. ταῦτα βαθύτατα ἐμελέτησε, καὶ ὅταν εἶδε ποῖον σύστημα διεῖτε τὴν ἐν τῶ τότε ναυτικῶ μας οἰκονομικὴν

υπηρεσίαν, εἶπε πρὸς τὸν ἐν τῇ ἀποστολῇ συνεργάτην του Πρωτομέρο: «αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἓνα πολὺ καλὸ σύστημα οἰκονομικῆς υπηρεσίας, ἰδίως διὰ τὸν Ναύσταθμὸν των. Νὰ τὸ σεβασθῶμεν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον». Πράγματι δὲ — μᾶς ἔλεγεν ὁ Ἐργαστηριάρχης — διερρῶθμισαν τὸ σύστημα ἐκεῖνο ἐπὶ τὰ βελτίω κατὰ πολὺ, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ μεταβάλωσιν ἄρδην, ἀντικαθιστῶντες αὐτὸ διὰ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ κρατοῦντος· αἱ ἐπιχειρήσεις δὲ μεταρρυθμίσεις ἀφαιρῶντων περισσότερον εἰς τὸ χρηματικὸν καὶ ὀλιγώτερον εἰς τὸ ὄλιγον.

13. Β. Α. τῆς 6 Ἰουνίου 1888 «περὶ ἐκτελέσεως νόμου ΑΥΠΑ' κλπ.» (Ἐφ. Κ. 283α' σελ. 1341 — Ναυτ. Κώδιξ Ν. Μαρουδῆ σελ. 8, σελ. 257).
14. Νόμος ΑΥΜΖ' τῆς 26 Μαΐου 1887 «περὶ ὀργανισμοῦ τῶν λιμενικῶν ἀρχῶν τοῦ κράτους» Ν. Σ. Ἐργ. Β', β, 914)
15. Β. Α. τῆς 10 Ἰουλίου 1887 «περὶ ἐκτελέσεως τοῦ νόμου ΑΥΜΖ' κλπ.»
16. Νόμος ΑΦΕ' τῆς 28 Μαΐου 1887 «περὶ ὀργανισμοῦ τῶν πληρωμάτων τοῦ στόλου» (Ἐφ. Κ. 139α' — Ν. Σ. Ἐργ. Ε', α, 379).
17. Β. Α. τῆς 14 Ἀπριλίου 1888 «περὶ γενικοῦ ὀργανισμοῦ τῶν πληρωμάτων τοῦ στόλου» (Ἐφ. Κ. 120α, 633 — Ν. Σ. Ἐργ. Ε', β, 818). Ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν γένει ἐκπαίδευσιν.
18. Νόμος ΑΦΟΘ' τῆς 11 Δεκεμβρίου 1887 «περὶ καθαρισμοῦ τῶν πλοίων ἐν τῇ πλωτῇ δεξαμενῇ» (Ἐφ. Κ. 336α, σελ. 1335 — Ν. Σ. Ἐργ. Ε', β, 947).
19. Β. Α. τῆς 21 Ἰανουαρίου 1888 «περὶ ἐκτελέσεως τοῦ νόμου ΑΦΟΘ' κλπ.» (Ἐφ. Κ. 38α, σελ. 111. Ν. Σ. Ἐργ. Μ, β, 848).
20. Β. Α. τῆς 24 Μαΐου 1888 «περὶ χρήσεως τῶν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ναυτικῆς Ἀποστολῆς συνταχθέντων Σηματολογίου Τακτικῆς, Εὐρετηρίου Σημάνσεων κλπ.» (Ν. Σ. Ἐργ. Ε', β, 1039).
 Τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Β. Ν. συσταθέντος πολὺ βραδύτερον (ἰδὲ τὴν ἐν τέλει τοῦ παραρτήματος σημείωσιν) τὰ βιβλία ταῦτα, ἀπόρρητα καὶ ἠρηθμημένα, ἐφυλάσσοντο ὑπὸ τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ ὑπουργοῦ, ἀποστέλλοντος αὐτά, δι' ἐμπιστευτικοῦ ἐγγράφου, πρὸς τὸν κυβερνήτην παντὸς ἐξωπλισμένου πλοίου, ὅστις τὰ παρέδιδε διὰ πρωτοκόλλου εἰς τὸν διάδοχόν του, ἐπιστρέφοντο δὲ εἰς τὸν ὑπασπιστὴν μερίμνη τοῦ ἐφόρου τοῦ Ναυστάθμου, ἅμα τῶ παροπλισμῶ παντὸς πλοίου τοῦ Β. Ν.
21. Β. Α. τῆς 19 Ἀπριλίου 1887 «περὶ ἱματισμοῦ τῶν πληρωμάτων τοῦ Β. Ν.» (127α, σελ. 394 — Ν. Σ. Ἐργ. Ε', α, 478).

Εἰς τὸν μηχανικὸν τοῦ Β. Ν. καὶ διαπρεπῆ ζωγράφον ναυτικῶν ἰδία θεμάτων, ἀεὶμνηστον Αἰμίλιον Προσαλέντην, εἶχεν ὁ Δεξὴν ἀναθέσει τὴν ἐκπόνησιν λευκώματος

περιλαμβανόντος ἀπεικονίσεις τῶν ἐνδυμασιῶν τῶν πληρωμάτων' λιθογραφημένα δὲ ἀντίτυπα αὐτοῦ εἶχον ἀποσταλῆ εἰς πάσας τὰς ὑπηρεσίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ ΙΔΙΚΗ ΜΟΥ

Ἐπειδὴ ὁ βλέπων τὸν πίνακα τούτου καὶ ἀγνοῶν τὰ πράγματα θὰ ἠδύνατο νὰ ἀχθῆ ἴσως εἰς τὴν ἐξαιρετικῶς πεπλανημένην ὑπόθεσιν—ἡκουσά ποτε ἐκφερομένην τοιαύτην—καθ' ἣν τάχα διέλαθον τὴν ἀποστολὴν ἐπίσημοι τοῦ ναυτικοῦ μας ἀνάγκαι, ὡς ἡ σύστασις Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ Ναυτικοῦ, ἡ ἴδρυσις Ναυτικῆς Σχολῆς, ὁ διακανονισμὸς τῶν κλάδων τῶν μηχανικῶν καὶ τῶν οἰκονομικῶν ἀξιοματικῶν, ὁ ὄργανισμὸς Ὑποβρυχίου Ἀμύνης, ὁ Ὄργανισμὸς Ὑπηρεσίας Φάρων, παρέχω, πρὸς ἀποφυγὴν ἐπιταλήψεως τῆς γενέσεως τοιαύτης πεπλανημένης ὑποθέσεως, τὰς ἀκολούθους ἐξηγήσεις :

—Ἐπεὶ πρὸς τὴν σύστασιν Γενικοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Ναυτικοῦ, παραπέμπο εἰς σελ. 657 ὑποσημ. 3.

—Ὁ ἀείμνηστος Ἡλίας Φ. Κανελλόπουλος, λαβὼν γνώσιν τῶν προθέσεων τοῦ πρωθυπουργοῦ Τρικούπη καὶ σχετικὴν παρ' αὐτοῦ ἐντολήν, εἶχε παρασκευάσει ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1884 τοὺς νόμους ,ΑΡΝΤ' περὶ συστάσεως Σχολῆς Ναυτικῶν Δοκίμων, τὸν τροποποιούντα τὸν ,ΩΕΙ' νόμον ,ΑΡΟΣ' περὶ ἀξιοματικῶν μηχανικῶν Β. Ν. καὶ τὸν ,ΑΡΕΒ' περὶ βαθμολογίας τῶν οἰκονομικῶν ἀξιοματικῶν Β. Ν. Πάντες οἱ νόμοι οὗτοι, ἀποτελοῦντες ἐγκλιματισμὸν τῶν ἐν Γαλλίᾳ κρατούντων, ἐψηφίσθησαν κατὰ Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον τοῦ 1884. Ἡ μετὰ τινος μῆρας κατελθούσα Ἀποστολή, εἶρε τοὺτους ἀρτίους καὶ μηδεμίαν τροποποιήσεως χρῆζοντα.

—Ὁ ἐκ τῶν ἀρίστων ἀξιοματικῶν τοῦ τότε ναυτικοῦ μας ὑποπλοίαρχος Κωνστ. Α. Ραντόπουλος σπουδάσας ἐν ταῖς Καισαροβασιλικαῖς ναυτικαῖς σχολαῖς τῆς Πόλεως καὶ τοῦ Φιόμπε, ὑπηρετήσας δὲ ὑπὸ τὴν εἰδικότητα τοῦ ἀξιοματικοῦ τορπιλλητοῦ ἐν τῇ Αὐστριακῇ Κ. Β. Ν. πρὸ τῆς ἐν τῷ Β. Ν. μας κατατάξεώς του, ἔθεσε ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ Λεζαῖν—μεγάλως ἐκτιμώσαντος τὸν Ραντόπουλον, διὰ τὸν ζῆλον ὃν κατέβαλε διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ γαλλικοῦ συστήματος τῆς διὰ σημάτων συνεννοήσεως, καὶ διὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ τῷ 1890 ἐκδοθέντος «ἐγχειριδίου τοῦ ναύτου οἰακιστοῦ»—μήτοι θὰ ἦτο σκοπιμώτερον νὰ ἀνεβάλλετο πᾶσα σκέψις περὶ ὀργανώσεως Ὑποβρυχίου Ἀμύνης καὶ δὴ μέχρι σαφοῦς ἐκδηλώσεως τῶν ἀπὸ τῆς γενικῆς τοῦ Ναυτικοῦ μας ὀργανώσεως καρπῶν. Τοῦ Λεζαῖν ἐγκρίναντος τὴν ἄποψιν ταύτην, ὡς καὶ σχέδιον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς καταρτισθὲν ὑπὸ τοῦ Ραντοπούλου, βάσει τῆς ἐν τῷ Κ. Β. Ναυτικῷ πείρας του, ἡ ἔναρξις μελέτης ὀργανισμοῦ τῆς Ὑποβρυχίου ἀμύνης συνέπεσε ὀλίγον μετὰ τὴν ἐξ Ἑλλάδος ἀναχώρησιν τοῦ Λεζαῖν, ἐγένετο δὲ αὕτη ὑπὸ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Βασιλόπαιδος Γεωργίου, ὑποπλοίαρχου τότε, τῇ συνεργασίᾳ τοῦ προμνησθέντος Κωνστ. Ραντοπούλου, τοῦ ἐν Γαλλίᾳ ἐκπαιδευθέντος ναυπηγοῦ Ἀγγέλ. Ἀναστασίου καὶ τοῦ ἀνθυποφρ. Χαράλ. Ν. Παπαδοπούλου, καταλήξασα εἰς τὸν τῷ 1893 τεθέντα ἐν ἰσχύι νόμον ΒΡΛΗ' «Περὶ Ὑποβρυχίου Ἀμύνης».

—Ὅσον τέλος ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν φάρων, ἔγραφον ἐν τῷ ἔργῳ μου «Ἱστορικὸν περὶ τῶν Φάρων τῶν Ἑλληνικῶν ἀκτῶν» («Ναυτικῆς Ἐπιθεωρήσεως» 1918 σελ. 379 ἢ σελ. 161 τοῦ ἀνατύπου ἐξ αὐτῆς) τὰ ἀκόλουθα: «... ὁ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργός, ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ἀειμνήστου Χαριλάου Τρικούπη, Γ. Ν. Θεοτόκης ἀπεφάσισε τὴν συγκροτήσιν ἐπιτροπῆς ἀποτελεσθείσης ὑπὸ τὴν προεδρείαν αὐτοῦ τούτου, ἐκ τοῦ ὀργανωτοῦ Γάλλου ναυάρχου Lefeuvre, τῶν πλοίαρχων Ἀριστείδου Ράϊενκ καὶ Δημητρ. Μιαούλη, τῶν πολιτικῶν μηχανικῶν Edouard Quelleneck καὶ Ἰωαν. Μαρκοπούλου καὶ τοῦ τμηματάρχου τῆς Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας Πέτρου Χρυσανθοπούλου. Ἐπίσης δὲ τῶν μελετῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης, ὑπῆρξεν ἡ διατύπωσις τοῦ νόμου ,ΑΥΗΒ' («περὶ συστάσεως Ταμείων Φάρων») (Ἐφημ. Κυβερνήσεως 1887 ἀριθμ. φύλλον 140α)» Εἰς ταῦτα

δέ, καταδηλοῦντα ὅτι ἡ ἐπίδρασις τοῦ *Lejeune* ὡς ὀργανωτοῦ ὑπῆρξεν ἀκόμη καὶ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Φάρων εὐεργετική, οὐδὲν μένει νὰ προσθέσω.

¹ Ἐθεώρησα ἐπιτακτικῶς ἀναγκαίαν τὴν παράθεσιν τῶν σημειώσεων τούτων, ἵνα μὴ ἐπαναληφθῆ ἡ γένεσις πεπλανημένης ὑποθέσεως, ὅτι ὑπῆρξαν ἀνάγκαι εἰς οἰονδήποτε τοῦ τότε Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ μας κλάδον, πρὸς ἃς ἡ ὀργανωτικὴ ὑπὸ τὸν *Lejeune* Ἀποστολὴ νὰ μὴ εἶχεν ἐπωφελεῶς ἀτενίσῃ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7^{ον}

EXTRAIT DES ARCHIVES CENTRALES DE LA MARINE

HYDRA — SPETSIA — PSARA

Marché

*Entre le Gouvernement hellénique et
«La Société anonyme des Forges et Chantiers de la Méditerranée»¹
pour la fourniture de trois cuirassées*

Le Gouvernement délègue Mr. Dupont, créateur du type à exécuter, pour surveiller l'exécution des travaux, pour veiller à ce que les clauses et les conditions du présent marché soient strictement remplies, et enfin pour requérir le concours de la Marine française.

La Cie s'engage à présenter en recette au port de construction le premier de ces navires dans le délai de 26 mois à compter de ce jour, les deux autres 4 mois plus tard.

¹ Τὸ προσύμφωνον τῆς ναυπηγήσεως ὑπεγράφη τὴν 15 Αὐγούστου 1886, ὀλίγον μετὰ τὴν ὑποβολὴν τῆς ἐκθέσεως τοῦ *Lejeune*. Ἡ δὲ ὀριστικὴ σύμβασις, ἐξ ἧς τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα, ὑπεγράφη μεταξὺ τοῦ Ἑλληνος πρεσβευτοῦ καὶ τῶν ἀναδόχων ναυπηγείων, προσυπογραφήσεως καὶ τῆς Τραπεζῆς *Comptoir d'Escompte* τῶν Παρισίων τὴν 11 Ἰουλίου 1887. Ἐκ τῶν τριῶν θωρηκτικῶν μας ἐκεῖνον τὸ θωρηκτικὸν «Υδρο», λόγῳ πληθώρας ἐργασιῶν τοῦ ἀναδόχου ναυπηγικοῦ Οἴκου, ἐναυπηγήθη ὑπὸ τῆς «*Société anonyme des Ateliers et Chantiers de la Loire*» ὑπεργολαβικῶς. Ἰδὲ καὶ *de Balincourt*, «*Les flottes de combats en 1907*» σελ. 485 *observat.*, ὡς καὶ Γρηγ. Μεξεβύρη εἰς *Ναυτ. Ἐπιθ.* 134, σελ. 129. Ἡ τιμὴ τῶν τριῶν πλοίων πλήρων, πλὴν τορπιλλοσωλήνων τορπιλλῶν φορητοῦ ὀπλισμοῦ καὶ ἀτμακάτων, ἦτο εἰκοσιπέντε ἑκατομμ. χρυσῶν φράγκων. Τὸ δὲ ἐκτόπισμα ἐκάστου κατενέμετο ὡς ἑξῆς :

<i>Coque métallique</i>	1549 ton.
<i>Cuirasse</i>	1334 »
<i>Armement fixe, accessoires de coque</i>	124 »
<i>Grosse artillerie, 27 et 15 cm.</i>	339 »
<i>Armenent mobile, divers</i>	1539 »
<i>Total:</i>	4885

Pénalités de retard :

400	Fr. par jour pour le 1 ^{er} mois
800	» » » » 2 ^{ème} mois
1200	» » » » 3 ^{ème} mois
1600	» » » » 4 ^{ème} mois
2000	» » » » 5 ^{ème} mois et plus.

La vitesse prévue est de 17 n. et les pénalités suivantes sont fixées :

1/10 ^e	de nœud au-dessous de 16 n. 75	10.000 Fr.
2/10	» »	20.000
3/10	» »	30.000
4/10	» »	45.000
5/10	» »	65.000

Si la vitesse tombait au-dessous de 16 noeuds, le Gouvernement hellénique aurait le droit de refuser le navire.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 8^ο

EXTRAIT DES ARCHIVES CENTRALES DE LA MARINE

(COPIE)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ Γ. Ν. ΘΕΟΤΟΚΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΑΥΑΡΧΟΝ LEJEUNE

Le Ministre de la Marine de S. M. le Roi des Hellènes,

à M. le Contre - Amiral Lejeune, Commandant de la Mission Navale Française.

Athènes, le 9 Décembre 1889

J'ai reçu la lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'adresser et par laquelle vous portez à ma connaissance que vous cesserez vos fonctions de commandant de la Mission, le 25 Décembre prochain (nouveau style), date à laquelle expire le contrat par lequel le Gouvernement français s'est engagé envers le gouvernement hellénique, à entretenir une Mission navale en Grèce.

Je me suis souvent entretenu avec vous, sur l'utilité qu'il y aurait de prolonger, pendant quelque temps encore, votre séjour en Grèce et continuer la tâche que vous avez entreprise, qui, menée avec beaucoup d'abnégation et de dévouement, a porté des résultats dont l'importance a toujours mérité les éloges du Gouvernement Royal. L'œuvre entreprise par la Mission Française, bien que fort avancée, est loin d'être accomplie. Nous avons entrepris, sous votre direction et d'après vos conseils, la réforme complète de nos insti-

tutions. Des lois tendant! à réaliser cette réforme ont été votées. La plupart d'entre elles fonctionnent déjà, mais il me paraît indispensable que celui qui les a inspirées tienne la main à leur application.

Bien des difficultés se présentent, qui, en grande partie, tiennent aux habitudes du passé. Nous apportons tous les soins possible à surmonter ces difficultés et nous avons le ferme espoir qu'avant longtemps, le nouvel ordre de choses s'établira d'une façon définitive; mais pour atteindre ce résultat, il serait nécessaire que vous continuiez à nous apporter le secours de vos connaissances et de votre expérience. C'est pourquoi je crois de mon devoir de vous prier de revenir sur la décision que par votre lettre vous portez à ma connaissance.

J'aime à espérer que l'intérêt que vous portez à notre Marine et que vous avez sans cesse manifesté par des travaux qui vous honorent grandement, viendra en aide à la prière que je vous adresse.

Veuillez agréer etc.

Signé: THEOTOKI

¹ Ἐννοεῖ τὰ νομοθετικὰ μέτρα, τὰ ἐν τῷ προσαρτήματι ὑπ' ἀριθ. 6 ἀναφερόμενα. Κατ' ἐμέ, ἡ χρησιμοποίησις τῆς λέξεως «tendant», εἶναι χαρακτηριστικῶς δηλωτικὴ τοῦ ὅτι παρ' ὄλην τοῦ Βασιλέως τὴν παρέμβασιν καὶ τοῦ Τρικούπη τὴν ἐντολὴν (ιδεὲ σελ. 657 ὑποσ. 3 παρόντος), ὁ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργὸς ἐξηκολούθει ἔχων τὰ ἐπιφυλάξεις του ὡς πρὸς τὴν πληρότητα τοῦ ἔργου τοῦ Lejeune, ἐπειδὴ δὲν εἶχε περιλάβει τοῦτο καὶ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου. Γνωστὸν ἄλλως τε ἦτο, ὅτι αἱ σχέσεις τοῦ Ὑπουργοῦ καὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς ἀποστολῆς παρέμειναν ἀπὸ τοῦ ἐπεισοδίου ἐκείνου «froidement polies» μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ ναύαρχου.